

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VI istungjärk.

133. koosolek.

27. märtsil 1931.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Peipsi veepinna reguleerimiseks krediidi määramise seaduse muutmise seadus — redaktsioon.
3. Tsiiviilasjus üksikkohtuniku toimetuste laiendamise seadus — III lugemisel.
4. Eesti-Afganistani sõpruslepingu kinnitamise seadus — III lugemisel.
5. Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduse § 62 muutmise seadus — III lugemisel.
6. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
7. Doni Põllupanga kasuks kinnistusraamatutesse kantud obligatsioonide kustutamise korra seadus — II lugemisel.
8. ja 10. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1931./1932. aastaks — I lugemisel.
9. Järgmise koosoleku määramine.
10. Sisupunkt 8. järg.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

1. Päevakorra täiendamine.

Juhatus eettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — Peipsi veepinna reguleerimiseks krediidi määramise seaduse muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni eettepanek.

2. Peipsi veepinna reguleerimiseks krediidi määramise seaduse muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Freiberg**.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

3. Tsiiviilasjus üksikkohtuniku toimetuste laiendamise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **A. Jõeäär**.

Juhataja: Jätan ära käesoleva seaduseelnõu osade teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega osade viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja **A. Jõeäär**: Seaduseelnõu on redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud, seetõttu teen ettepaneku, seaduseelnõu lõplikult vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Eettepanek võetakse vastu.

4. Eesti-Afganistani sõpruslepingu kinnitamise seadus — III lugemisel.

Väliskomisjoni aruandja **A. Tupits**.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja **A. Tupits**: Teen ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata, sest redaktsiooni komisjon on seaduseelnõu läbi vaadanud.

Eettepanek võetakse vastu.

5. Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduse § 62 muutmise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **J. Klesment**.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega osade viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja **J. Klesment**: Seaduseelnõu on läbi vaadatud redaktsiooni komisjoni poolt ja seepärast teen ettepaneku,

seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Eettepanek võetakse vastu.

6. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja **R. Kuris**.

Juhataja: Selle seaduseelnõu II lugemisel jätan ära seaduseelnõu osade teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

7. Doni Põllupanga kasuks kinnistusraamatutesse kantud obligatsioonide kustutamise korra seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Jõeäär.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

8. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1931/1932. aastaks — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja O. Suursöödi puudumisel aruandja ülesannetes kaasaruandja M. Laarmann.

J. Vilms (väljasp. rhm. jätkab kõnet) : Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma omas eelmises sõnavõtus lõpupoole tõin ette andmed, kuidasmoodi meie maa põllumeeste meeleolu real kongressidel, mida ma ette lugesin, on ilmselt Teravilja kaitse-seaduse vastu, ja nagu mul andmed on, on kohtadel ka see meeleolu püsima jäänud. Peale selle tõin väljavõtteid paljudest ajalehtedest ja ajakirjadest, mis eriteadlaste poolt varustatud vastavate kirjutistega, kus vaieldakse teraviljakaitse vastu. Kõige selle tagajärjel on karta... (Vahelhüüe.) Ma ei hakka teile eriti ette lugema, kuna ma ennem seda tegin, see oleks kordamine. Vaadake stenogrammist järele. Peale selle näitasin ma, et on põhjendatud kahtlus olemas, et meie võiväljaveo langus 2½ kuu jooksul võrreldes minevase aastaga on tingitud odava söödavilja puudumisest, mis enne, mineval aastal olemas oli. Langus on umbes 2%. See kindlasti aga tõendatakse statistika andmete tagajärjel sügiseks, mille juures olen tähelepanu juhtinud vastavate asutustele, et saaks parajal ajal korrektiivni teha Teravilja kaitseaduse muutmiseks. Karjapidajatele oleks vaja võimaldada odavat söödavilja sisse vedada — kas või losiirukki näol, mis inimeste toiduks kõlbmata. Kuid teravilja kaitseküsimus loomulikult ei ole olnud niivõrt majanduslik küsimus selle otsustamisel, vaid on ilmselt kandnud poliitilist laadi, seepärast, et see küsimus pidi otsustatud saama, eriti nende talude huvides, kes seda vilja müüsid, kuna nende pealesurvel ei katsutud otsida teisi teid, kuidas vastu tulla teraviljamüüjatele, kellel teisi sissetulekuid ei olnud. Oleks võidud ju võlgasid pikendada ja odava söödavilja sisseveo läbi saada 800 miljonit s., näiteks, mida ma eelpool kalkuleerisin, välisvaluutat, millega oleks võidud katta üht ja teist preemiat ehk kulu. Seda kõike ei tehtud, vaid mindi puht poliitiliste võtete peale. Selle seisukoha tõenduseks oleks mul ette tuua järgmisi kõnelusi, mida ma olen kuulnud silmapaistvate agronoomide käest. Nad

tõendavad, et nad on teatava surve all ja ei saa endid vabalt väljendada. Valitseb terror avaldamiste suhtes agronoomide peres, sest kogumehed on õieti nende agronoomide ülevalpidajad, ja seepärast ei saa agronoomid oma arvamisi väljendada. Ma kannan ette väljavõtte ühest kirjast, mis üks tuntud agronoom kirjutab: „Teravilja kaitset nõudjad Saksa eeskujul — saksikud — osalt ka pool-linnahelikud põllumehed on suures vähemuses, kuid see eest iseteadlikud ja ülbed ning äri- ja erakonna meestena ka väga aktiivsed, nii et nad oma ülesastumises on verest ära löönud mitte ainult põllumajanduses võhikuid politika mehi, vaid ka suurema osa agronome, nende seas kahjuks ka kaalukaid ja tasakaalukaid nagu NN.“ Järgneb väga tuntud agronoomi nimi. „See on äärmiste vooludele ja elementidele igalpool omane löögijõud, meeleolu loomise jõud, mida meie maaliidu mehed on eriti õppinud Saksast, kus veel aastat 3 tagasi valitses seesugune terror, et ükski agronoom end avalikult maksva riigikorra poolehoidjaks ei tohtinud nimetada j.n.e.“ Ja illustratsiooniks võin ma ka selle teate edasi anda, et üks tuntud agronoom on saanud ähvardusekirja teraviljakaitse arutamise ajal, et kui ta üldse julgeb sõna võtta Teravilja kaitseaduse vastu, siis võib ta oma koha kaotada. Niisugune terror on igatahes agronoomide peres olnud ja see on avaldanud mõju teraviljakaitse kiireks vastuvõtmiseks. See on ka arusaadav, et see nii ruttu ja intensiivselt on läinud, sest nagu ma ütlesin, olid suurtaalude huvid kõige rohkem kaalul. Võitlus suur- ja väiketalude vahel kestab edasi ja on õige intensiivse kuju võtnud. Meie näeme ka selle võitluse tulemusi, mis on väga positiivsed olnud paremale poolele, sest rida summasid põllumajanduse nõuande büroolt on üle kantud kogude teenistusse ehk nende mõju all olevatesse asutustes.

Samuti on kõne all olnud pikalt ja laialt Põllutöoministeeriumi ühe osakonna üleviimine „Kaja“ majasse. Siis on juttu olnud tapamajadest j.n.e. Kõige selle illustratsiooniks ja sümboliks on roheline lipp Põllutöoministri laual, mis sinna on viidud kogude poolt. Oleks niisugune lipuüleandmine sündinud eelmise valitsuse ajal, siis võime ette kujutada seda võllanalja ja igavest arvustamist, mis oleks kuulda olnud iseäranis pahemalt poolt, kui näiteks kellegi erakonna lipp oleks lehvinud kas hariduseministeeriumis või mõnes teises ministeeriumis. Nüüd on lipu üleviimisest tasa mööda mindud. Igatahes on see sümbolne meeleolu, mis valitsemas Põllutöoministeeriumis ja selles politikas, mis suundub suurtalude kaitsmisele väike- talupidajate, asunikude erakonna vastu.

(Koosolekut asub juhutama esimene abiesimees **M. Martna.**)

Mina arvan, et meie pahem tiib, eriti sotsialistid, ei tohiks ega tohi lubada seda võidujoovastust edasi kesta lasta, et parem tiib oma talude politikas jällegi tugevneb samm-sammult.

Kui meie nüüd edasi läheme härra Majanduseministri teise kõneosa juurde, mis tööstust puudutab, siis tähendas härra Majanduseminister, et tööstuses on kriis. Tööliste vähenemine on nähtav, krediit neile on kallis, võlga palju j.n.e. Kuid härra Majanduseminister unustas ütlemata, et need raskused või mured on eeskätt suurtööstuse mured. Härra Majanduseminister ja ühtlasi ka kogu valitsus ei leidnud sõnagi öelda väike- ja kesktööstuse muredest. Meil on üldse tööstuses töölisi muredest. Meil on üldse tööstuses töölisi 141.000 ühes perekondadega. Neist on näiteks 30.000 töölised ühes perekonnaliikmetega kehakattetööstuses tegevad, ja see on puht käsitööala, saapa- ja rätsepätööstus. Üldse on meil väiketööstusi üle 2.000 ja kesktööstusi üle 1.000. Suurtööstuse toodang on küll väga suur, ja eeskätt see ongi olnud põhjuseks, mispärast suurtööstust on vabariigi algusest saadik eriti teostatud ja sinna miljoneid maetud. Kuid väiketööstus selle juures ei ole väiksema tähtsusega, sest ehk küll selle toodang on väiksem, siiski on väiketööstuses, nagu ma eelpool ütlesin, näiteks saapa- ja rätsepätööstuses üksinda 30.000 inimest tegevad. Peale selle ruumid, valgustus ja igasugused töökulud. Väiketööstus on niiöelda tarvitusetööstus. Siin on laiemad rahvahulgad tegevad. Kui vaatame sissevedu, mis Eestis olemas, siis on selle peale tähelepanu juhitud, et meie veame sisse kaup, mida väga hästi kodumaal valmistada võiks. Seda on kõigile ajakirjanduse kaudu teatatud. Ma tuletaksin ainult meelde, et näiteks saapatikke tuuakse meile sisse 1½ miljoni eest, saapaliiste 500.000 eest, tislери ja treiali lihtsaid töösaadusi 1½ miljoni eest, poleeritud ja ilustatud puutöösaadusi 1,8 miljoni eest, kui natuke maallitud ja kullatud on, siis 2½ miljoni eest, puust jalaõõsid 180 tuhande eest, papptoruke, millele kerida võib, 3 miljoni eest, pakkimise paberit isegi 3½ miljoni eest, kartonge ligi 1 miljoni eest j.n.e., j.n.e. Niisugused kokkuvõtted on tehtud ja on leitud, et sadade miljoni eest toome sisse niisuguseid tarbeasju, mida kodumaal võib väga hästi valmistada. See on väike- ja kesktööstuse ala.

Väike- ja kesktööstus on meil aga raskes seisukorras. Maksud on temal suhteliselt palju suuremad kui suurtööstusel, eriti maal, kus omavalitsuse maksud olemas, mida linnades ei ole, samuti ka teedekapitalimaks, mis hiljuti juurde tuli. Peale

selle ei ole väike- ja kesktööstusel enda kaitseks neid võimalusi nagu suurtööstusel, kellel on oma raamatupidamise eksperdid ametis. Niisamuti on väiketööstusel suuri raskusi haigekassade alal ja statistiliste andmete andmisel ja kogumisel käsitööliste sageli vähese kirjaoskuse j.n.e. tõttu. (V a h e l h ü ü d e d.) Härra Martna, mina ei vaidle sugugi selle vastu, kuid ütlen, et väiketööstus on raskemates tingimustes kui suurtööstus. (V a h e l h ü ü e.) Olen täitsa selle poolt, et töölisel haigekassade alla kuuluksid, räägin, et väiketööstus on raskemas seisukorras maksvate seaduste täitmise alal, samuti kannatavad nemad krediidi puuduse all oskamatusel ja organiseerimatusel, missugused asjaolud suurtööstuses niipalju kõne alla ei tule. Peale selle ei ole väiketööstusel mingit korraldust, laiemat avalikõiguslikku korraldust. Tööoskus on langenud, mis käsitööle ja väiketööstusele tuluks ei ole. Seetõttu on nurin väiketöösturite peres suureks kasvanud ja nemad mõlgutavad mõtteid ja on seda väljendanud oma ajalehtedes, et nemad kavatsesid kaubandus-tööstuskoja viiendast sektsioonist lahkuda ja tahavad luua iseseisva koja. Seda on nõudnud nemad oma kongressidel, esitatud märgukirjades j.n.e. Seega on väiketöösturite käsitöökoda tarvilik, mis ühendaks seda peret, kuna vastolud väike- ja suurtöösturite vahel on olemas. Peale selle aga on veel tarvis teisi abinõusid leida, et väiketööstust edendada. On ette nähtud välismaail fondid, mis ka meil teistel aladel väga moodi läinud. Käesolevas eelarves on 36 miljonit fondide jaoks, peale selle veel maatulundusekapital ja teised fondid ning abirahad. Meil ei ole väiketööstuse kaitseks mingeid kaitsemärkisid ega maksustamise soodustusi, mis väiketööstusele kohane oleks. Samuti ei ole mingeid soodustusi väiketöösturitele korterite alal üüriseaduse kaudu. Kõiki neid põhjusi ei oleks pidanud Majanduseminister ja valitsus unustama, eriti sellepärast, et paar nädalat tagasi käis saatkond Riigivanema juures neile nähtustele tähelepanu juhtimas.

Edasi, mis puutub üldisesse arvamisesse meie riigi tulevikust ja ots-otsaga kokkusaamisse, siis arvas Majanduseminister, et meie peame katsuma kokkuhoiupolitika kaudu omale jalgu alla saada. Selle kokkuhoiupolitika juures tuldi väikeste asjadega välja, näidati eeskätt riigiteenijaid, kuid kaitseväekulude vähendamisest, samuti ka kaitsetõendi summadest, kus oleks võimalik kokkutõmbamisi ette võtta, ei nimetatud sõnagi. Kaitseväekulud on meil eelarves eriti suured, kuna kaitseväeteenistuse aja lühendamise läbi, pealegi nüüd, kus sõjaväeõppus koolidesse sisse viidud, oleks võimalik kokkuhoiu

saavutada. Kaitseliidu summade peale on eelarve-komisjonis erilist tähelepanu pööratud ja seepärast ma selle juures pike-malt ei peatu.

Peale nende summade mainimata jätmist on kokkuhoidu saavutatud eelarves veel õppemaksude suurendamisega, mida küll demokraatlikuks sammuks nimetada ei saa. Need tulud oleks pidanud vähemaks jätma ning kaitseliidu kulusid oleks pidanud katsuma kärpida. Mis aga puutub riigiametnikkude kaudu kokkuhoiusse, siis on siin suur vallandamine käimas, kaivatsetakse vallandada, nagu kuulda ajalehtede järgi, ligi 1.900 ametnikku, kellest jäävad lõpulikult ilma kohata 500, kuna teised paigutatakse ümber. Meie katsume küll koondada, aga võrdlemisi vähe lastakse lahti. Kokkuhoidu aga saadakse ametnikkude palga vähendamise teel, seega, et neid paigutatakse ülemääralisteks tööjõududeks. Näiteks on Põllutöoministeeriumis katastriametis ligi 120 inimest ülemääralisteks ametnikkudeks määratud selle eeldusega, et siis ei ole neile tarvis palka maksta 3—4½ kuud ette, kui tööpoolest vallandamine tuleb. See ei ole aga korralik ümberkäimine ametnikkudega, kes töötanud mõni isegi kümme aastat määraliste või ülemääraliste ametnikkudena, ja nüüd vallandamise eel asetatakse nad niisugusse seisukorda, et nad jäävad sellest toetusest ilma, mida neil oleks õigus saada. Seda ei oleks tohtinud valitsus teha. See pole korralik.

Mis puutub aga järgmisesse kokkuhoiusse, mis arstiabi piiramise läbi saadakse, siis on, nagu kuulda, jäänud selle juurde peatama, et alamatel ametnikkudel kuni 7—8-tuhandelise kuupalgaga tuleb kuni 50% arstiabitasust ise ära maksta, kuna see protsent tõuseb 75%-ni suuremate ametnikkude juures. Siin peab aga ütleva, et väiksemate ametnikkude peale nii suure protsendi panek on täielikult võrdne nendelt ametnikkudelt arstiabi äravõtmisega, ehk kui nad arstiabi tarvitama peavad, siis peavad nad oma taskust maksta. Eriti raske oleks see siis, kui perekond haigestub, ja kui see külgehakkav haigus ei ole, või seda selleks ei peeta. Meie ei tohiks lubada, et ametnikud nii suurt protsenti arstiabikuludest kandma peaksid, ja peaks jätma vähemalt selle korra maksta, mis seni maksis, see on 20%. Nagu tähelepanekud arstlikkudes organisatsioonides näitavad, on see 20% tunduvalt arstiabikulusid vähendanud ja ei ole liiga suurt või teravat nurinat tekitanud riigiteenijate peres. Kui meie aga rohkem seda protsenti suurendame, siis läheb täitsa võimatuks riigiteenijail neid kulusid kanda. Et saada vähemat protsenti väiksemale ametnikule, oleks vajalik arstirohtude piiramine, samuti röntgeni ja

teiste toimingute piiramine, ka hambaarstimist võiks piirata ja isegi ära jätta. Tuleks ka usaldusearstide süsteem kaotada, pannes näiteks Tallinnas ühe usaldusearsti peale kogu ametkondade usaldusearstide ülesanded. See annaks kokkuhoiu, millega võiksime vähendada alamate ametnikkude protsendimäära arstiabikulude alal.

Mis puutub arstiabi korraldamisse üldse, siis kui tahetakse maksta panna haigekassade süsteem, ei ole see vastuvõetav. Siin tekivad kindlasti raskused arst-konnaga, ja on arvata, et see aparatuur haigekassade loomisel läheb niivõrt kalliks, et arstiabi peale vähe järele jääb.

Eelmisele valitsusele on öeldud, et ametnikud olevat tuule peal, et ametnikud ei mõista oma kohuseid täita, et on tarvis vastavad seadused vastu võtta, et nad tunneksid ennast rohkem kindlustatuna. Nüüd on aga olukord halvenenud. Inimesed, kes hulk aastaid teeninud, jäävad ikka ülemääralisteks, neid ei nimetata määralisteks. Kõik protestid selles suhtes on tähele panemata jäetud. Ei ole ka kindlat põhimõtet maksta pandud ametnikkude teenistuse korra ja vallandamise suhtes, mis nüüd ka tagajärgi avaldavad ja suurt nurinat tekitavad ametnikkude peres. Muidugi see ei ole sugugi ainult praeguse valitsuse teene, vaid ma tahan sellele ainult tähelepanu juhtida, kuidas sellest üle saaks. Näiteks nõutakse riigi- ja omavalitsuse teenijate keskliidu poolt, et vallandada tuleks eeskätt neid, kes on varanduslikult kindlustatud. Me näeme aga vastupidist. Põllutöoministeeriumis on vallandatud ametnikke, kellel on perekonnad ja kes ei ole varanduslikult kindlustatud. Teenistusse on aga jäetud, kes on rikkad. Vallandada abielusolevad naised, kelle meestel kolmeliikmelise perekonna elatismiinumile võrdne sissetulek. Edasi vallandada ametnikke, kes peavad mitut ametit, kõrvalistest ametitest. Samuti vallandada neid, kes riigilt saanud asundusetalud. Vallandada ametnikke, kes äriteenimisega sedavõrt seotud, et ei suuda teenistusekohuseid korralikult täita. Uute töövoimaluste leidmiseks keelata riigiasutustes ületunnitööde tegemine, palgates tarvisminevaid tööjõude. Oleks aeg, et hakataks korraldama seda vallandamise korda. Peale selle ei ole viimasel ajal kuulda, mis saab abielus naiste teenistusest, millest eelmise valitsuse lõpupäevil palju juttu oli. See ei oleks kõik väga tähtis nimetada, kui mitte ei oleks praegusel valitsusel kogu vallandamise asja juures uued põhimõtted tekkinud. Eelarve-komisjonis tähendas härra minister Jürman, et Põllutöoministeeriumis kaks ametnikku temale ei olevat meeldinud, ja sellepärast oleks tema nad tingimata val-

landanud, kuigi need kohad oleksid alles jäänud. Nüüd need ametnikud vallandati koondamise korras. Aga kui need kohad oleksid alles jäänud, siis oleks tema igatahes need ametnikud vallandanud, sest et tema nendega läbi ei saanud. Ja härra Johanson koalitsiooni teiselt tiivalt tähendas selle peale, et see loomulik on, kui minister omale kohaseid kaastöölisi valib. Nähtavasti on koalitsioonis uued põhimõtted ilmunud ametnikkude vallandamiseks. Kui pärast kriisi uue valitsuse minister läheb mõnda ametkonda ja leiab sealt ütleme vana tuttava või mõne inimese, kes talle ei meeldi, ja ütleb talle, et kui Teie ei kao, küll mina siis teen nii, et Teie kaote. Nähtavasti tuleb nii välja. Niisuguseid põhimõtteid seni olnud ei ole. (V a h e l h ü ü e d.) Härra Zimmermann, jah, ma unustasin ära, et härra Zimmermann seda asja algatas. (V a h e l h ü ü e d.) See muidugi kah. Härra Zimmermann algatas seda Majanduseministeeriumis, ja eelarve-komisjonis juhiti sellele tähelepanu, aga härra Zimmermann'i ajal ei tehtud sellest väga suurt numbrit, see läks kergelt mööda. Aga nüüd on kahe koalitsiooni liikme poolt see põhimõtteks tunnustatud, ja selle vastu ma protesteerin ning juhin avalikult tähelepanu. (V a h e l h ü ü e.) Siis tuleks kuidagi takistada. (V a h e l h ü ü e.) On karistusemäärused olemas, ei saanud veel kaua töötada, sest härra minister läks alles töösse. (V a h e l h ü ü e.) Seal on omad märkused ja karistusemäärustik olemas. Nii et tuleb välja nende põhimõtete järgi, mis praegu tahetakse valitsuse poolt maksmata panna, et riigiametnik on vihma käest räästa alla sattunud. Ameerika süsteem meile ei kõlba, sest Ameerikas, kuigi see on maksev, et ametnikke võetakse ametisse iga uue ministri vahetusel, siis on seal valitsus rohkema aja peale, vist 3 aasta peale valitud. Meil on kriisid sagedased, ja see tooks suurt korruptsiooni ja korralagedust meie asjaajamisse.

Kui tahetakse riigi kulused kokku hoida, tahetakse arstiabi vähendamise kaudu seda teha, siis peaksime ametnikkudele midagi vastutasuks andma. Arvan, et võiksime sel teel, kui katsuksime korraldada neile minupärast, kas kooperatiive või anda neile maad linna ligidal. On olemas ametnikkude ühing, kes tahtis saada maad Saue-Vanamõisast, kus on 32 ha pisikest võsametsa, et asundust asutada. Seda ei ole antud, vähemalt vana valitsuse ajal, ma ei tea, kuidas uus valitsus mõtleb. Oli kuulda, et tahetakse maa jagada asunikkudele. Niisugust algatust, kus paljud on kokku löönud ja eluasemeid tahavad luua, peaks toetama, millega ametnikkude seisukorda, kui palgad võibolla tulevikus veel enam vähenevad, kergendatakse.

Kui kokku võtame Majanduseministri kõne, siis peame küll ütlema, et eelarvekõnet ei pidanud sotsialist härra Oinas, vaid pidas parempoolse ilmavaatega majaperemees Pung. Seda oli näha kogu kõne ülesehitusest ja sisust. Puudusid mitte ükski uued kavad ja reformide ettepanekud, vaid ka sotsiaalsed küsimused. Need oleksid kindlasti figureerinud, kui härrad sotsialistid oleksid endid rohkem maksmata pannud. Rahvas ootas pinevusega eelarvekõnet, õieti rohkem konkreetsemaid sammusid selle kohta, mis valitsus tahab ette võtta, aga põnevamatest küsimustest, nagu tööpuuduse lahendamise küsimus, ja sotsiaalküsimustest ei kuulnud meie midagi.

(Koosolekut asub juhutama teine abiesimees **R. Penno**.)

(V a h e l h ü ü e.) Seal on samuti väga pealiskaudselt sees. Härra minister tähendas, et tema ei ole politikamees, vaid majandusemees, kuid ma pean ütlema, et see kõne oli ülimal määral poliitiline kõne, sest majandus on politika selgroog. Härra Majanduseminister katsus küll kavalusega sellest poliitilisest momendist mööda minna, kuid see kõne oli seepärast poliitiline, et ta oli väga asjalikult, majanduslikult peetud ja eriti parempoolse orientatsiooniga. Mis on siis selle kõne iseloomustus? Selle kõne iseloomustus oli see — ei mingeid üksikasjalikke sotsiaalseid ja suuremaid sihtjoone, vaid elu ise pidavat näitama, mis on tarvis teha, nagu minister härra Jürman ütles. Palju sõnu teraviljakaitsest, rohkesti kokkuhoiust riigiametnikkude kulul. Lisage siia juurde roheline lipp Põllutööministri laual, Põllutööministeerium „Kaja“ toimetuses või „Kaja“ ruumes, agronoomilise abi ja muu koondamine põllumeeste kätte ja ametnikkude vallandamise uued põhimõtted, — siis saate valitsuse iseloomustamise. (V a h e l h ü ü e.) Aga üldiselt ikka seda asja ilustavad. Nii et härra Majanduseministril ei ole sünteesi, vaid oli kogude valitsuse iseloomustus selles kõnes, kuna härrad sotsialistid ei ole saanud endid avaldada. Ma tarvitaksin siin üht võrdlust, mis on meie valitsus praegu: mootor on ees ja pidur taga. Mootor on kogude politika ja pidur on sotsialistid, kes püüavad pidurdada, et liiga suurt hoogu paremale poole sisse ei antaks. Siijamaani on pidur nõrk olnud. Härrad sotsialistid peaksid rohkem katsuma ka oma mootorit tööle panna. Need esimesed sammud, esimesed lapsed sellest abielust, on igatahes rohkem soodsad ja väga kasulikud paremale tiivale kui pahemale. Aga töölisklass ja laiamad hulgad ootavad valitsuselt konkreetsemaid samme, kui seni on nähtud.

O. K a s k (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Majanduseministri kõnet ootas terve maa suure pinevusega ja huviga. Antakse selles ju ülevaade ja määratakse ära suund mitte üksi rahvamajanduslikult, vaid terve riigi eelarveaasta peale. Seepärast ootasime konkreetseid andmeid majandusepoliitika. Eriti veel seepärast, et just eelmisele valitsusele küllalt tuld ja tõrva käela valati, et ta suureneval majandusekriisi ajal kärpimisi nõudis. „Püksirihma-politika“ ja sakslaste „durchhalten“ sõna ei pidanud kulgile kõlbama. On ju 2 ilmavaadet. (V a h e l h ü ü e.) Neid võib ju rohkem olla, aga ma nimetan ainult 2. Esimene — kokkuvõtteid ja omajõududega elamine, teiseks — laenusid teha, nii väliseid kui siseid, ja jätkata laiutamise poliitikat, mis meil mõne aasta eest oli. Kuid suurte kärpimistega tasakaalu viidud eelarve ei pidanud opositsioonis ja osalt koalitsioonis olevale rühmale kõlbama. Uus valitsus pidi andma uusi ideid ja sihte. Eelarve on nii maha tehtud, et ta kuhugi ei kõlbavat. (V a h e l h ü ü e.) Meil on võimalik $\frac{1}{12}$ pikendada... (V a h e l h ü ü e.) Eelarvet valmistatakse kaua, kuid väikesed kantselei- ja muud kulud võib valmistada aasta ette, kuid suured ideed, neid otsustatakse viimaste kuude jooksul. Praegusel valitsusel oli see võimalus. On selge, et peale valitsuse loomist muutus tegelik seisukord ja selgelt oli näha ja oli ka endise valitsuse ajal räägitud, et meie tulud vähenevad. Meie peame vaatama, et meie ei teeks suuri illusioone, et meil on tõsine seisukord. (V a h e l h ü ü e.) See on väga huvitav kuulda, härra Riigivanem. Siin peab aru saama olukorrast, kus pingutades kokku hoiti, kulusid tagasi hoiti, kus selle juures on välja kujunenud eelarve, mis esitati. Just põllumeeste poolt käidi valitsusele peale, et rukkiostuga kiirendataks, siis tuli tõsiselt mõelda sellele, et see sünniks vastavalt riigikassa summadele. Nii et ka see osa koalitsioonist teab väga hästi, missuguses olukorras tuli neid raskeid samme astuda. See on igatahes selge, ja meie ei oota ka imet, et selle eelarve juures saaks valitsus palju muuta. Ja ei ole imestada, kui muudetud on ainult väike protsent, nagu üks eelkõneleja ütles, et muudetud on 5%, 95% on endine. Nagu ma juba tähendasin on olukord sarnane, et ta dikteerib ette samme. Ja lugupeetud Majanduseministri kõnest kuulsime, et ta oma eelarve-kõnes on jäänud esimese ilmavaate kindlaks kaitsjaks, ja et suund on võetud kokkuvõtmise poliitika suunas. Selle üle võib rõõmustada. Kuid tekib teatud kahtlus, kas oli see Majanduseministri isiklik seisukoht, või oli see valitsuse seisukoht, ja seda sellepärast, et härra Majanduse-

minister tähendas, et ta kõne ei ole poliitiline, politikamehed täiendavad seda. Ja just ta rühma esindaja, lugupeetud rkl. härra Masing, täiendas poliitiliselt seda kõnet. Kuid kui Majanduseministri kõne oli natuke pessimistlik, siis kuulsime väga tõsiseid noote just ta kaaslaste suust. Ja see igatahes täiendab Majanduseministri kõnet poliitiliselt küljest. See näitab, et Majanduseminister väga pessimistlikult vaatab elu arenemise peale ja et ta ainult kõige kindlamat rihmapoliitikat edasi nõuab ja soovib kokkuvõtteid igal alal.

Kui härra Majanduseminister oma kõnes tarvilikuks pidas veel täiendada ja kategooriliselt ümber lükata jutud inflatsiooni võimalusest, siis rõõmustasime selle üle. Võime seda ainult tervitada. Meie arvamise järele see, et härra Majanduseminister tarvilikuks pidas seda kategooriliselt kinnitada, kinnitab seda, et härra Majanduseministri enda läheduses pidid need jutud olema, et ta pidas tarvilikuks sellest rääkida. Meile paistab, et see on iseenesest mõistetav. Meie ei või teist poliitikat ajada.

Eelarve juurde üksikasjalikult, peajoonetes üle minnes ja nende riiklikkude ülesannete juurde, mis eelarvega on seotud, tahaksin kõigepealt puudutada eelarve tulude osa. Tulude osa juures on praegune valitsus teatud muudatusi ette võtnud ja tulused osaliselt vähendanud ärimaksu ja mitmesuguste maksude alal, väiksel määral ka tulumaksu juures. Kuid tulused on ka suurendatud. Ma analüüsin üksikasjalikult tulused. Neid põhjusi, et kuludega äärmiselt ettevaatlik peab olema meie riigimajapidamises, dikteerib ette vähenev tulu, mis meil ette on näha. Siin peab ütlema, et tulude juures siiski mõni puudujääk sisse on jäänud. Kui võtame tollitulud, siis on tollitulud peaaegu endises suuruses eelarvesse võetud, nimelt on tollitulused 20.250.000 krooni. Praegune valitsus võttis sama summa, mis eelmine valitsus esitas, kuid see summa on suurem. Eelmise valitsuse poolt kõrgendati nisutolle, ja see nisutolli kõrgendus pidi minema ühiskondlikkude tööde krediitiks. Majanduseringkondade poolt esitatud märgukirjast on näha, et selle tagajärjel, et nüüd nisujahu keelutolli alla pandi, tunduvalt vähenevad meie tollitulud, ümmarguselt 340.000 krooni. Siin on selge, et eelarves on puudujääk. Kui nisujahu keelutolli alla pandi, siis on selge, et need tollitulud enam sisse ei tule. Ja tulude juures, kui arvatakse selle reaalse osa eelarvest kätte saada, oleks tarvilik parandusi ette võtta. Kuid on veel teine asi, mis meid mõtlema paneb. Tooksin ühe väikese väljavõtte meie tuntud majandusemehe von Schulmann'i arvamisest, kus ta näitab, et meil kahe kuu

kaupade sissevedu on oma väärtuses 4.000.000 krooni minevase aasta 7,9 miljoni krooni vastu, see on ligi 50%-line tagasimine. Samal ajal on eksport, 6,7 miljonit krooni, 3,9 miljoni krooni peale tagasi läinud. Loomulikult on siin natukene paranenud passiivsuse vähenemise mõttes ja see on võrdlemisi hea nähtus. Kuid et selle lühikese aja jooksul kaupade läbikäik ligi 50% eelmise aastaga võrreldes vähenenud on, siis tuleb meil arvestada palju vähemate tollituludega. Muidugi võib siin mitmesuguseid asjaolusid juurde tuua, samuti meie raskeid jääolusid, mis kauba liikumist on takistanud, kuid see mõjub vähe. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma võiksin siin terve tabeli ette tuua. Kuid mitte just rukki alal, vaid valmisvabrikatide alal ei ole vahekord soodne ja nii on see langemine igal alal. Üldiselt on kaubabilansi passiviteet natukene langenud, kuid on kindel, et suur langus, ligi 50% kauba läbikäigust, fiskusele tollitulude vähenemise kaasa toob. Kui mitte sarnasel määral, siis igatahes tollitulude vähenemisega tuleb meil rehkendada. See kohustab ettevaatusele kulude tarvitamise alal, kuigi eelarve on suurte raskustega tasakaalu viidud, eelpoolnimetatud olukord näitab, et tulud võivad meil läheneda. See näitab, et eelarve, mis on pingutustega tasakaalu viidud, tuleb täita ettevaatlikult. Edasi on meil kalkuleeritud tulumaks eelmisest aastast suurem. Kuid siinkohal peab tähendama, et iga aastaga suureneb politsei ja kohtupristavi abil tulumaksu sissenõudmiste arv, ja ei ole arvata, et tuleval aastal meil olukord sellel alal kergem on, olgu see ärielus, vabapalgaliste elus, väikekäsitöölise elus j.n.e. Kui meie äride läbimüük on 50% vähem, nagu statistilised andmed näitavad, siis tundub see olukord äärmiselt raskena ning tuleb arvestada veel suurema protsendiga, mis kohtupristavite ja politsei kaudu sisse nõutakse. Majanduseminister tähendas oma kõnes, et kaused maksud selle tõttu vähenevad. Tingimata on olukord kujunenud sarnaseks, kus kohtupristavid ja politsei nende maksude sissenõudmisel nagu kotkad kaitseta tuvide kallal on. See on niisugune olukord, mis nõuab korrigeerimist maksude korraldamise alal. (V a h e l h ü ü e.) Noh, siis kotkas lambakarja peal!

Tulude juures, mida on suurendatud eelmise valitsuse poolt esitatud eelarves, torkavad silma mõned üksikud suurendamised, mis tegelikult arusaadavad. Kuid siin on võetud ette ka teised suurendamised, mis järgmised: Pikalaenu Panga eelarves ettenähtud tulu, mis riigikassale tuleb, on suurendatud 280.658 krooni võrra, samuti on suurendatud mitmesuguseid segatuluseid Kr. 39.774.— Nii näeme,

et riigipankade ja Eesti Panga kui pool riigipanga tulused on tunduvalt suurendatud. Kuidas mõtleb Majanduseminister laenuprotsendi alandamist teostama hakata, kui tulud on tunduvalt üle poole suuremana üles võetud, kui eelmine valitsus julges kalkuleerida? Ma arvan, et niiviisi ainult raskendate laenuprotsendi vähendamise poliitikat, mida meie ettevõtete tervendamiseks tarvis ette võtta. Samuti on suurendatud tulu riigi metsatööstuses. See ei ole küll suur summa — 10.000 krooni —, kuid teiselt poolt ei ole seletatud, kuidas neid tuluseid mõeldakse kätte saada. Tähendab kulude osas on valitsus küttepuude hinda vähendanud ja tulude osa on suurendanud. See kulude osa vähendamine on arusaadav hindade langemise tõttu. Puude hinnad on langenud mitmel põhjusel, näiteks seepärast, et eelmistel aastatel raiutud lankidest palju puid turule on tulnud j.n.e. Aga kui vaatame, et sel aastal palju raskem on riigi metsatööstusel realiseerida metsalankisid, seepärast et Vene dumping veel maksev on, siis mina tahaksin teada, kuidas siis nüüd kujuneb olukord, kus ühest küljest on vähendatud küttekuluseid, teisest küljest võidakse tõsta metsatööstuse tuluseid. Öeldakse, see olevat sel aastal sisse tulnud, aga minu teada on metsaturul äärmiselt tagasihoidlik seisukord, kus eraärid tagasihoidlikult ostavad, ja kus hinnad on äärmiselt langenud. Nii on langenud meil puumaterjali standard 11 naela pealt 9 peale. Ja ta on peale selle, kui esitati eelmise valitsuse poolt eelarve, veelgi langenud. See tõendab, et riik on sunnitud rohkem oma metsa realiseerima, et seda tulu kätte saada, on sunnitud rohkem metsa määrama raiumisele. Ja kui keskmiselt 7 tuhat hektaari metsa raiumisele määrati, siis, et seda tulu kätte saada, peab suuremal arvul metsa raiuma. Kas on õige niisugune metsapolitika, et ajal, kus metsa väärtus niivõrt langenud on, kus hinnad nii alla on läinud, et sarnasel ajal meie oma raudvara, metsa, rohkem veel raiumisele määrame? Kas ei ütle õige majandusepolitika, et niisugusel ajal, kus konjunktuur nii halb on, tagasi hoidma peab. (V a h e l h ü ü e.) Seda imeilikum on siis see seisukord, et tulused on metsa peale suurendatud.

Edasi on juurde võetud erakorralistesse tuludesse, et katta valitsuse poolt tehtud uute kulude osa, 385.000 krooni A liigi laenude tasumiseks. Loomulikult ei saa seda tulu suurendamist põhjendada ja see on liiga optimistlikult võetud. Teiselt poolt paistab, et nad ratsionaalselt võetud ei ole. Kõik see tingib ette, nagu ma juba tähendasin, et pinget ette näha on, et on tingimata ette näha teatud raskusi ka nende tulude saamisel. Peame olema

tagasihoidlikud ja toimima äärmise ettevaatusega.

Kui nüüd üksikute riiklikkude nähete juurde minna, siis tahaksin niipalju põllumajandust riivata, et lugupeetud Majanduseminister tähendas teraviljakaitse kohta, et see vorm, mida kaua otsitud, ei ole veel leitud. On selge, et iga kaitseabinõu kutsub välja kriitika. Temal on positiivsed ja negatiivsed omadused. Raske on aga praegu öelda, missugune on õige vorm. Kui selguvad paremad võimalused ja paremad kaitsemeetodid, kas või näiteks, nagu juba tähendati, et oleks parem maksma panna tollid ja teatud sisseveo piiramine kontingendi näol, siis selle vastu keegi ei vaidle. Seni ajani aga, kui seda tehtud ei ole, peame seda arendama, mis meil suure reformina sisse seatud ja kus meil esimesel aastal teatud raskustega tuli võidelda suure sisseveo pärast.

Loomulik, et tuleb asuda kalaasjanduse korraldamisele. On olnud palju raskusi sellel alal. Kalaasjanduse liit kannatab suurte raskuste all. Rannikul valitseb kurb olukord, meie kalatürg ei ole reguleeritud, mis kõik mõjub väga raskelt. Samal ajal veame aga palju väliskala sisse, mis minu arusaamise järgi ei ole loomulik.

Põllutööministeeriumi põllumajanduse juures ei saa meie mööda minna meie piiritusevabrikutest, mis seotud meie kartuli realiseerimisega. Ma arvan, et siin peaks ette võetama radikaalne muudatus. Meil on 120—130 piiritusevabrikut, ja iga vabrik valmistab 150 tuhat kraadi piiritust. See võimaldab vabrikule töötada ainult 1½ kuud. (V a h e l h ü ü e.) Enne sõda aga töötasid piiritusevabrikud sügisest kuni aprillikuuni. Keskmise norm oli iga vabriku peale 3 miljonit kraadi. Arusaadav, et sarnase suure vabrikutevõrgu juures administratsiooni kulud ennast ei tasu, kus vabrik 1½ kuud aastas töötab, ja et amortisatsioon liiga suur on, ja siin niisugune naeruväärt olukord välja kujuneb, kus kartulivabrikud tündrist maksavad 1—1,2 krooni, tootmiskulud aga umbes 3 krooni tündri pealt on. Kas ei oleks õigem üle poole piiritusevabrikuid kinni panna ja lasta järelejäänuid töötada sügisest kevadeni, siis tuleks piiritus odavam ja piiritusekulud oleksid väiksemad ning oleks ka võimalik kartulite eest kõrgemat hinda maksta. Kui, ütleme, piiritusevabriku ümber on 15—20 inimest, siis igatahes minu arusaamise järgi peaks muudatus ette võetama, et piiritusevabriku arvu radikaalselt kokku tõmmata ja nad uuesti töötama panna nagu enne sõda, sügisest kevadeni, kusjuures kulud oleksid väiksemad ja ka piiritus odavam tuleks.

Mis puutub sise- ja väliskaubandusse, siis mina juba üksikud mõtted tõi, kuidas siin teatud olukorra muudatus on tekkinud. Igatahes läinud aasta üldise hindade languse tõttu ja impordi vähendamise tõttu, missugune tendents kestab ka praegu edasi, väliskaubanduses meie läheneme sellele seisukorrale, et meie tasakaalu peame lähemal ajal kätte saama. Sisekaubanduses on olukord võrdlemisi raske olnud, ja seda näitab see asjaolu, et läinud aasta jooksul tulud raudteel 11% võrra langenud kaupade veo alal. Ärialal on olukord tunduvalt tagasi läinud, ja siin tähendas juba härra minister, et kergel käel on paljud ärid asutatud, nüüd raskustesse satuvad ja oma ukseid sulgevad. Umbes see mõttekäik oli.

Aga kui vaadata meie tööstuse olukorda, siis pean ütlema, et kõige rohkem kaitset on antud suurtööstusele. Suurtööstus on majandusekriisi all väga palju kannatanud ja kannatab veel praegugi. Kõik see kaitse, mis nahatööstusele võimaldati, ei ole tarvilikul määral lootusi täitnud. Siin on küll mitmesugused põhjused, ja võibolla praegu, kus uuesti on kerkinud üles teatud kaitse tarvidused, kus niikuinii üks suurem saapavabrik on järele jäänud ja seegi poolriiklik on, leitakse teisi abinõusid. Kuid tänini ei ole teist võimalust olnud, seda on Majanduseminister tunnistanud, et tuleb arendada seda kaitset ses mõttes, et elu dikteerib ette konkreetsemud.

Väike- ja kesktööstus on, nagu lugupeetud eelkõneleja tähendas, mitmete raskuste all kannatanud, ja siin on valitsuse mure — otsida võimalusi, kuidas neid elujõuliseks teha, kaitsta, sest et sellel alal on meil palju inimesi, töötavaid käsi töös, ja nende elujärje kindlustamine nõuab erilist kaitset ka välisdumpingu vastu.

Mis rahaasjandusse puutub, siis tahaksin tähendada üht, et kõige kindlamalt peab püüdma seda läbi viia, et meil pankade arv väheneks ja meil katsutaks panku ühendada. Aga ma tähendasin juba, et siin üks raskus on nähtavasti see, et riigipanga tulu on tõstetud ja et siin sel teel meie rahaasjandust parandada ei saa, et protsendi langetamine ette võetakse. Ometi on see tarvilik, et meie praegune laenuprotsent oma kõrguselt, mida muutunud olukord nõuab, peaks järk-järgult alla viidud saama. Saan aru, et protsendi alandamine on keskpangale raskuseks, sest oleme seotud välislaenuga, mis tehtud Rahvasteliidu kaasabil, ja meile tundub välislaenu protsent praegu raskena ja see on ühenduses riikliku panga politikaga laenu- ja hoiu protsentide ümberkorraldamisel. Meie peame tasuma oma võla ja see kinnitab veel kord, et

kergel käel ei või laenu teha. Igatahes sai välislaenu tegemine pikalt kaalutud, kuid võib siiski öelda, et välislaenu tegemine on nagu kampfer, mis ka meie poolt hoiatuseks tol ajal ette toodi. Tema võib küll elustada keha, kuid pärast võib olukord raskemaks muutuda. Nii peab see teatud mõõdul õpetuseks olema, et edaspidi iga välislaenu juures mitte kergelt talitada, ja et juttugi ei saa olla lähemal ajal uute välislaenude tegemisest, enne kui vanad korraldamist on leidnud ja olukord tasumise mõttes kergemaks on läinud.

Hariduseelu kohta tahaksin tähendada, kui eelmine valitsus, kõigi kärpimiste peale vaatamata, leidis võimaluse algkoolide poliitikat arendada sarnaselt, mis meil kõige vajalikum oli, et viletsate ja halbade koolimajade asemele uusi ehitada, suurendas algkoolimajade ehitusefondi Kr. 64.800 võrra, siis on praegune valitsus sellega hakkama saanud, et eelarves on vähendanud algkoolimajade ehituse laenude fondi Kr. 84.800 võrra. Ma peaksin küll endisele hariduseministrile kompromiendi tegema, mul on kahju, et hariduseministeeriumis selle haridusepoliitilise elu korraldamist lõpule ei saadud viia, mis eelmise valitsuse ajal algatati. Ja see on üks näide, et on kärpimisele võetud algkoolimajade ehituselaenu fond Kr. 84.800 võrra. (V a h e l h ü ü e.) Teie puudutate, härra minister, keskkoolide asja. Ma tahan ka sellest kõnelda. Meie keskkoolide poliitika on teatul määral katkestatud. Võibolla üldiselt ehk jätkatakse keskkoolide võrgu koondamist, kuid see tee, kuidas see on ette nähtud, on segase olukorra loonud ja puudub igasugune selgus selles, mis tahetakse teha. Kui vaatate eelarve seletuskirja, siis eelmise valitsuse seletuskirjas öeldakse, et selle sama õpetajate palgaseaduse alusel võetakse kärpimised ette, võetakse koondamised ette. See on nüüd muudetud. Ka keskkooli summasid on kustutatud tulude osas, aga selle asemele on üles võetud 257.000 kr., summa, mis läheb õpetajate palkade vähendamiseks, ja see läheb omavalitsuste peale. (V a h e l h ü ü e.) Härra minister, võtke eelarve kätte, see on nii selge, et 257.000 kr. võrra vähendatakse. (V a h e l h ü ü e.) Soo, kui teie olete selle summa sisse võtmata jätnud, siis olete sunnitud lisaelarvega esinema ja seda summat paluma. Selles seisab see küsimus, et õppemaksu tõsta ei saa, see võib tagajärgi anda enne jõuluid. Kui koolitöö augustikuul algab, siis tuleks õppemaksu tõstmine semestri keskel. Õpetajate palkasid on kärbitud suur summa. Kui koolid on sunnitud oma õppemaksusid tõstma, siis puudub võimalus lisatulu leitmiseks. Jääb üks tee, keskkoolid koondada, ja kui siin peaks jul-

gust olema, ja kahjuks, et endine poliitika katkenud on, siis peaks nõrgemad keskkoolid sulgema ja koondama, nii palju kui võimalik, ja mitte õppemaksu tõstmise peale üksi üle minema. Ja kui seda teha siis tuleb seda teha üleriiklikult, mitte üksikute omavalitsuste peale panna. See tuleks ebaõiglaselt välja. Ka oleks õpetaja väga kindlustamata seisukorras, kas ta oma tasu kätte saab. Peab endine olukord jääma, et palk tasutakse riigi poolt. Kuna meie keskkoolid lähevad lahku oma tasapinna mõttes, siis ei või olla maa-ega linnaorientatsiooni, vaid puht praktiliselt tuleb vaadata, kus koondamist saab läbi viia ja kus mitte.

Nüüd ma tahaksin mõne sõnaga peatada meie ülikooli juures. Meie oleme uhkustanud, et meie üliõpilaste arv on suur, et meie üks esimestest rahvastest ilmas oleme üliõpilaste arvu poolest. Aga mitmesugustel, eriti majanduslikudel põhjustel on viimastel aastatel üliõpilaste arv langenud ja kõigub praegu 3.500—4.000 ümber. Ka selle arvu juures on meie üliõpilaste arv 0,3%, Soomes on see 0,1% ja Saksamaal — 0,2%. (V a h e l h ü ü e.) Võibolla see on üks poliitiline abinõu, aga praegune olukord ei ole loomulik. Kui teie küsite ülikooli õppejõududelt, siis räägivad nad kõik seda, et meie keskkool annab õpilasi väga mitmesuguse tasapinnaga, mille tõttu tihti ülikoolis õpetamine raskendatud on. Kui näeme, et ülikool maksab meil üle 1 miljoni krooni — 1.110.000 krooni aastas —, siis on see väga raske kulu meie rahvale, ja meie ei saa seisukorda lahendada sel teel, kui meie siin teatud korrektsioone ei tee, kui meie siin ei korralda. (V a h e l h ü ü e.) Härra Soots, meie oleme väga kaua seda püüdnud, ja kui seda suunda, mis eelmine valitsus võttis, järjekindlalt edasi viiakse, on asi korras. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, ülikooli koondamise suhtes, härra Soots, Teile kui kindralile paistab järsk toiming olevat väga lihtne, aga ülikooli juures on väga raske korruga koondamist ette võtta. Ei saa ülikooli juures koondamist ette võtta nii, et meie kaotame mõned professori ja dotsendi kohad, sellega teeme teatud fakulteedi nõrgaks professorite arvel, siis meie viime ülikooli rahvaülikooli tasapinnale, ja see ei ole otstarbekohane. Aga siin edaspidi ja lähemal ajal tuleb selleks samme astuda, tuleb eeltööd teha, et osakondi koondamisele ja kaotamisele võtta, sest ülikool maksab üle miljoni krooni aastas, ja kui üliõpilaste arv veel tagasi läheb, ja võibolla ka edaspidi läheb, sest ei ole soovitatav intelligent proletariaati juurde kasvatada, siis on otstarbekohasem kutsehariduse

kaudu inimesi elule praktiliselt ette valmistada, aga mitte sellega lasta kahju teha, et igauks ülikooli pärast võlga peab tegema ja pärast raskustega võideldes endale ülespidamist peab otsima.

Mis puutub hoolekande alasse, siis pean tähendama, et siin läks valitsusel korda teatud hoolekande summased suurendada. Hoolekande ala juures tahaksin tähendada, et Teedeministeeriumi eelarve arutamise juures tõsteti üles küsimus, küsiti, kui kaugel on 8-tunnilise tööpäeva teostamine. Aga nagu kahjuks selgus, ei ole see nii lihtne läbi viia. Lihtsalt öeldi, et raudteevalitsusel puuduvad summad selleks, et seal saaks läbi viidud puhtakujuliselt 8-tunniline tööpäev. Nii et seda deklaratsioonis nõutud punkti ei luba summad praktiliselt teostada. Isegi Teedeminister härra Oinas on sunnitud ütleva, et teatud raskustega saab 8-tunnilise tööpäeva põhimõtet edaspidi alles läbi viia. (V a h e l h ü ü e.) Ma rääkisin sellest, et teil, sotsialistidel, kuigi teie valitsuses olete, kui lõpmata vähe oli teil võimalust välja kaubelda summased, eriti sotsiaalsete ülesannete peale. (V a h e l h ü ü e.) Mina tean seda oma kogemustest. Olen kokku puutunud omavalitsustega ja tean, kuidas neil olukord areneb, tean, et majandusliku depressiooni ajajärgul tuleb võidelda raskustega. Aga siin peab ütleva, et sellel alal ei ole uuel valitsusel korda läinud mingeid uusi suuremaid muudatusi summades läbi viia. Teie toetate praegu samu mõtteid, mis enne välja mõeldud ja mida enne leidsite mitteõiged olevat, missugune arvamine teil aga nüüd täielikult puudub. (V a h e l h ü ü e.) Ma räägin siin sellest, et need, kes tegelikult enne arvustasid, nüüd aga valitsuses on, näevad, kuidas tegelik olukord on ja on sunnitud seda olukorda heaks kiitma, milles eelmine valitsus oli sunnitud tegutsema. (V a h e l h ü ü e.) Teie võite ju oma laulu laulda, ega see mulle midagi ei tähenda.

Siis tahaksin veel üht asja meelde tuletada, kuipalju on pahem tiib opositsiooni tehes valitsusele ette heitnud, ükskõik, missugusest koalitsioonist see valitsus on pärit, et eelarves ei ole ette nähtud ühiskondlikke töid, nende läbiviimiseks tarvilikke krediite ja töötatöölise summased. Siin pean ütleva, et ka praeguses eelarves ei ole ühtki summat sellel alal. (V a h e l h ü ü e.) Kui teie olete eelarvet muutnud, siis on näha, et tõesti selleks otstarbeks teie ühtki summat ei leidnud. Igal sügisel tulete Teie, härra Martna, välja ühiskondlike töödega, ja on selge, et ka tuleval talvel neid töid kaotada ei saa. Seda arvesse võttes tuleks suvel eeltöödega algust teha. (V a h e l h ü ü d e d.)

Siis tahaksin veel lühidalt mõne ministeeriumi juures peatuda, kõigepealt meie sisepolitika juures. Omavalitsuste maksuseaduste reformi on igauks meil lubanud läbi viia, kuid praegu on valitsusel üleriikliku tähtsusega ülesandeid teostada ja sellepärast on arusaadav, et ta seda praegu täiel määral läbi viia ei saa. Esijoones tuleks aga tingimata käik anda omavalitsuste esimese astme reformile, see on vallaomavalitsuste reformile. Maaomavalitsuste küsimust ei ole lihtne lahendada, ja see ei ole nii lihtne asi, et neid otsekohe ära kaotada võiks. Aga igatahes teatud reform on siin tarvilik. (V a h e l h ü ü e.) Igatahes on tarvilik, et siin teatud käik küsimusele saaks antud. Kui riigil on raske eelarvet tasakaalustada, temal on kulusid palju, tulud on vähenenud, siis omavalitsustel on samuti raske nõuetekohaselt oma kulusid tuludega tasakaalu viia, kuna seejuures kulusid on seadustega veel peale pandud. Omavalitsustel ei ole sugugi kerge oma eelarvet tasakaalustada. Arusaadav, et siin teatav reform tarvilik on. Arusaadavalt nõuab see aega ja ei lähe nii lihtsalt. Kuid et see liikuma peab hakkama, see on selge.

Siis tahaksin peatuda veel meie välisministeeriumi eelarve juures. Välispoliitika ei ole meil mingeid lahkiminekuid, vaid see on täitsa ühine. Meil Eestis ei saa teist välispoliitikat olla, kui see oli eelmisel valitsusel ja kui see on praegusel valitsusel. Siin mingit suunamuudatust ei saaks olla. Tahaksin juhtida tähelepanu ühele asjaolule meie välisesindustes. II lugemisel meie ettepanekut ei kavatse teha, kuid siin peaks mõtlema summa juures, mis välisesindustes meil maksma tulevad. Ja see on meie eelarves olemas 624.875 kr. Kui veel A liigid juurde arvata — 30.000 krooni esinduse peale —, siis saame 654.875 kr. Siin peab tõsiselt mõtlema ja soovima, et valitsus, kes eelarve kokku seadnud, silmas peab seda, et meie lõpmata väike riik oleme. Rkl. Ast ütles komisjonis, et meie ei saa sellest seisukohast välja minna, et teised meie juurde tuleksid, vaid meie peame teisi üles otsima. Kui vaatame aga oma välisesinduste võrku, siis näeme, et meil on esindusi, kes suuri kulusid nõuavad, nagu Balkanil ja Ameerikas j.n.e., ja et ka siin võimalik peaks olema kokkuvõtte teostada ning tõsiselt kaalumise alla võtma Kaunase ning Riia saatkondade ühendamise küsimus. Kui saame ka mõnikümmend tuhat krooni kokku hoida, ka see on tähtis. Olgugi et meil kui väikeriigil teatud raskused on, sest meie ei ole Shveitsi seisukorras, kuid arvestades sellega, et meie valuutatagavara ikka enam väheneb, meie eksport väheneb ning ka läbikäik, peaksime neid kulusid katsuma vähendada. Välissaat-

kondades peaksime majandusliku külje peale rohkem rõhku panema, kuna esindus esimese järgu tähtsusega ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Ega ma ei tee etteheiteid, vaid ütlen, et peaks olema võimalik kokkutõmbamisi ka seal ette võtta. (V a h e l h ü ü e.) Öeldakse, et see on vana valitsuse eelarve. Ma ei tee mingeid etteheiteid, ja see eelarve on 98% eelmise valitsuse eelarve, kuid meie näeme seda, et meie arvamusid lähevad lahku. Nüüd on ta uue valitsuse eelarve. Valitsusel oli siin võimalik muudatusi ette võtta. Eelarve koostamisel ja vastuvõtmisel peab Majanduseministril teadmine olema, et selle eelarve täitmise juures kulutuste suhtes peab väga ettevaatlik olema. (V a h e l h ü ü e.) Ma olen näidanud nende üksikute paranduste peale, mis tehtud kuldude osas, mis tarvilikud ei ole. Siin on optimistlikult talitatud. Muidugi sealjuures on mõni summa üles võetud koalitsiooni kokkuleppe kohaselt, ja siin ei ole väga suuri summasid, on töölistmuusika ja „Töölisteratri“ summad, see on ju ka arusaadav iga kompromissi ja kokkuleppe juures.

Lõpuks tähendaksin ma niipalju, et auväärt Majanduseminister tähendas oma kõne lõpul, et ta mitte politikamees ei ole, vaid vähem poliitikat püüdis esile kutsuda, kusjuures ta toonitas, et mõjuvad poliitikerid ja rühmamehed kaasa aitavad selle poliitilise suuna määramisel. Siin ma juhiksin, lugupeetud Riigikogu liikmed, teie tähelepanu lõpuks veel kord selle peale, et Majanduseministri kõnet täiendas tema rühmakaaslane. Kui Majanduseministri kõne võrdlemisi pessimistlikku tooni sisaldas, kui seal sihtjooni ei määratud, ei defineeritud, mis mõtleb valitsus selle uue aktiivse majandusepoliitika all, kui Majanduseminister kõik selle võlgu jättis, siis täiendas tema rühmakaaslane seda kõnet sellega, et ta äärmise pessimistliku tooni juurde tõi, kusjuures hoiatavalt „Quo vadis, Estonia“ hüüdega lõpetas oma kõne. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, see kõne, mis peeti Majanduseministri oma rühmakaaslase poolt, oli minu arusaamise järgi palju sügavam opositsioonikõne, kui ükski opositsiooni esindaja siin on rääkinud, ja need olid tõsised sõnad, mis see inimene tõsiselt rääkis. (V a h e l h ü ü e.) Oma sisu poolest, oma majandusepoliitika suuna poolest, oma viipe poolest sennapoole, et meid tahetakse kõik-suguste optioonidega ja kontsessioonidega väga libedale teele viia, kus meid hoiatati, et meie oma majanduse peremehed peame olema ja ei või ennast võõra võimu alla viia. (V a h e l h ü ü e.) Ta rääkis väga tõsiselt nende optioonide kohta. (V a h e l h ü ü e.) Härra Ast, lugege see stenogramm läbi, tema rääkis

optsoonide, kontsessioonide kohta, kus tahetakse kõik jõujaamad ja tagavarad teatud monopoli alla viia. (V a h e l h ü ü e.) Ta ei kiitnud seda heaks, ja mina saan väga hästi aru, et see oli väga piinlik kuulda. Aga üht näitab see meile, et kui härra Majanduseminister jättis ära oma kõnest sihtjooned, kui ta status quo näitas, siis juhtis ta rühmakaaslane teise nähtuse peale. (V a h e l h ü ü e.) Härra dr. Masing viipas sinna poole (vaatab Välisminister J. Tõnisson'i poole): (V a h e l h ü ü e.) Sellepärast ei ole minul teada, kas Majanduseminister väljendas terve valitsuse poliitilist suunda, ehk oli see isiklik arvamine, mida rohkem veendumata panid dr. Masing'i väljendused. Kui uus valitsus ametisse tuli, siis võttis kriitika teda sõbralikult vastu. Kui nüüd aga pettumus tekib, siis on väga halb. Siin on selgust tarvis, sest on tundemärgid, mis näitavad, et majandusepoliitikat juhib mitte üks kabinetiliige, vaid ka mõni teine seda teeb. Praegune aeg nõuab, et majandusepoliitikat kõhklevalt ei juhitaks. Siin on tarvis teatud programmi, on tarvis suund, et kahtlus ei teki, et see on üks, mis praegu esitatud, kuid tegelikult eelarve läbiviimine võib minna hädasohtlikus suunas. Meie ootame selgitust, aga seda ei ole kahjuks veel senini valitsus andnud.

Vaheaeg kl. 18.57 min. — kl. 19.25 min.

Aruandja kohal aruandja O. Suursööt.

J. Lill (mo): Austatud Riigikogu liikmed! Siit kõnetoolilt on riigi eelarve kui ka valitsuse deklaratsioonide puhul sõna võetud ja kõneldud põllumajandusest, on kõneldud tööstusest, kuid vähe ja peaaegu mitte sugugi ei ole kõneldud kaubandusest. Ma ei arva selle all suurkaubandust, eksportkaubandust, ega ka mitte aktsiaseltse, kes teotsevad, sest neil on seadustega teatavad kindlustused, kuid mina mõtlen kesk- ja väikekaubandust, mille alal teotseb suur hulk kodanikke. Kui teie praegust riigi eelarvet lehitsete ja vaatate, siis näete, et terve rida on sissetulekuid, mis suurel määral kaubandusest saadakse. Pruugib teie tähelepanu juhtida sissetulekutele tollidest, samuti põhiärimaksule, tempelmaksule, puhtakasu maksule, tulumaksule ja mitmesuguste teistele maksudele, mis suurel määral kaubandusest sisse tulevad. Meil on teada, et kaubanduslikud maksud suurt osa etendavad ka omavalitsuste tegevuses. Linnad saavad lisaärimaksu kaubanduse pealt. Majad, kus kaubanduseasutused sees, seal on teataval määral kõrgem üür, mille tõttu jällegi linnadel suuremad sissetule-

kud kinnisvarade pealt. Maal maksavad kaubanduslikud ettevõtted vallamakse ja teedemakse, ühesõnaga — on riigi eelarves vähe niisuguseid makse, millest kaubandus osa ei võta. Ja kui kaubandusest nii vähe räägitakse ja mõeldakse, siis näib, nagu oleks meil kaubanduses kõik kõige paremas korras, ja meie võiksime öelda: Jumalale tänu, et Eestis on ometi üks haru, kus kõik on korras ja kõik on rahul, ja midagi häda ei ole. Kuid kahjuks ei ole see nõnda. Kui teie teise lehekülje pöörate ja vaatate igapäevast ajakirjandust, vaatate Riigi Teatajat, siis leiате terved veerud kõiksuguseid oksjoniteadaandeid, ja need kahjuks on suurelt jaolt kõik kaubanduslikul alal. Muidugi on mitmesuguseid põhjusi, aga enamjagu põhjustest ja väga palju põhjustest on riigi maksude mittemaksmine. Need lähivad kaugemale: maksujõuetused, vangistamised j.n.e. Teil pruugib vaadata prostititud vekslite nimekirja, mida kaubanduse ringkondades nimetatakse kõige täielikumaks aadress-kalendriks. Terved veerud leiате kaubanduse prostititud vekslid. Kas see näitab, et sellel alal on kõik korras, kas see näitab, et see ala hästi töötab, et on hea elada? Ei, ümberpöörduvalt, see näitab, et on raske elada, töötada. Kui endisel ajal kaupmees elas ja töötas, siis sai ta oma maksud tasuda töö ja teenistuse ülejäägist. Nüüd on palju tekkinud igasuguseid maksusid, ja maksudemaksmiseks on kaupmees sunnitud laenu tegema, kõrgeprotsendilist laenu erapankadelt lühikese tähtajaga, et oma maksudega järele jõuda, et need ära tasuda, ja lõpp on, nagu ma tähendasin, maksujõuetus. Ja mis on kõigi nende nähtuste põhjuseks, mis siin ette kandsin? Tahaksin veel kord alla kriipsutada, et üks põhjustest on, et kaubandusel kui niisugusel puudub igasugune soodustus laenude tegemiseks. Meie põllupidajail, meie töösturitel on laenu tegemine võimaldatud nii Pikalaenu Pangast, maapangast kui ka teistest sihtkapitalidest. Kaubandusel kui niisugusel puudub täielik võimalus, temale on ainult võimaldatud ainukene laen, see on kaubanduslik laen, mis pikem ei ole kui 90 päeva, ja nagu kaupmees ütleb, et 90 päeva on hea elada, aga 90 uneta ööd mööda saata on raskem, sest peab muretsema, et sel ajal kui vekseldas tuleb, selle ära korraldada saaks. Teiseks on meil niinimetatud ärimaksud. Igauks teab meie praegust ärimaksu, puhtakasumaksu keskmise protsendi määrast. Linnades ja maal kutsutakse kokku teatud ringkond kaupmehi maksuinspektori juurde, vahetatakse mõtteid, kõneldakse pikka aega, kaupmehed seletavad põhjalikult oma hädasid, näidates sissetulekute vähenemist, ja maksude keskmine

puhtakasuprotsent määratakse siin võrdlemisi soodsalt. Kuid tulevad need otsused kõik Tallinna kokku, siis kõrge ülemus, maksudevalitsus, vaatab läbi ja määrab päris teised maksud, ilma et kaubandus kui niisugune sellest midagi teaks, kui suured maksud temal maksta tulevad. Ja lõpp on see, et see aparaat, mis maksusid välja kisub, töötab kiiremini, kui see aparaat, mis raha sisse toob. Teine põhjus, mis selleks on, on võistlus. Võistlus on iseenesest kaubanduses väga hea ja tarvilik abinõu. Ta tõstab kaupade headust ja reguleerib hindu, kui see võistlus ühesugustel alustel ja ühesuguste abinõudega sünnib. Kuid kahjuks ei ole meie väikeses Eestis see mitte nõnda. Meil tegutsevad majanduslikul alal igasugused ettevõtted. Ühed on eraettevõtted ja teised — ühistegelised ettevõtted. Eraettevõtted on kõiksuguste maksudega koorimatud, kuna ühistegelised ettevõtted paljudest maksudest vabastatud on, nagu ärimaksust ja tulumaksust. Kui niisugused kaks võistlevad, üks, kes kõik maksud peab tasuma, kellel odavat laenu kuskilt saada ei ole, teine, kes teatud maksudest vabastatud on, kes teatud odavaprotsendilist laenu tarvitajate keskuhisuste kaudu saada võib, siis on loomulik, et seal võistlus viimasele kasuks langeb, ja eraisikud, kes tegutsevad majanduslikul alal, on sunnitud oma kaubanduslikku tegevust likvideerima ja lõpetama. Kahjuks peab ütleva, et niisugune võistlus ka meie ühistegeliste ettevõtetele kasuks ei ole olnud. Ka need on sunnitud likvideerima oma kaubanduslikku tegevust just, nagu ma nimetasin, hindade allasurumise ja võistluse tõttu, mis neile samuti kardetav on, nagu erakaubanduselegi.

Kui meie praegu kõneleme, et meil on töötatööliste klass olemas, mis meile siin Riigikogus ja meie riigivalitsusele muret teeb, siis ei tahaks ma prohvet olla ja ette öelda, et see aeg enam kaugel vist ei ole, kui meil ka tööta tööandjate klass olema saab, sest aeg edeneb kiirelt, ja äride likvideerimine läheb edasi, ja nende arv kasvab. Praegune valitsus ei ole selle küsimusega seni tegemist saanud teha, kuid minul kui isikul, kes majanduslikul alal tegutseb, ja ka kaubandusliku ringkonna esitajal oleks praegusele valitsusele üks soov, mitte uusi suurendatud maksusid kaubandusele edaspidi peale panna, vaid ümberpöörduvalt, selle eest hoolitseda, et praegused maksud revideerimise alla võetaks ja neid võimalikult vähendataks, seda muidugi riigi üldkulude kokkutõmbamisega. See on lühidalt meie kaubanduslike ringkondade vaade meie praeguse maksustamise seisukohalt.

R. Kuris (as): Austatud Riigikogu liikmed! Härra Majanduseminister oma

eelarve-kõnes andis meile ülevaate praegusest majanduse seisukorrast, tugenedes sealjuures eelmise aasta olukorrale, mis meile kõikidele enam-vähem teada.

Mida härra minister ei puudutanud — see on, mida mõtleb praegune valitsus raskes majanduslikus olukorras ette võtta. Õigustatult küsib ka ajakirjandus — mis edasi tehakse?

Üldaruandja O. Suursööt, praeguse Riigivanema ja valitsuse koalitsiooni kandvama erakonna esitaja, püüdis üksikuid pisiasju tulevikule näidata, kuid seegi osutus kodanikule sisult mitte midagi ütlevaks. Tema poolt puudutatud asjaolude juurde tulen hiljem tagasi.

Meie teame, et riigi eelarve on teatav verstaapost rahvamajanduse elus, millisest möödudes peatutakse, tutvunetakse olukorraga ja vaadatakse eelseisvale teele, et selgusele jõuda, kuidas ja millises suunas peab riigi ja rahva majanduse elu edasi juhtima. (V a h e l h ü ü e.) Mida kavatseb Vabariigi Valitsus ja tema praegune koalitsioon ette võtta riigi- ja rahvamajanduse tervendamiseks — võime ainult järeldada tema sammudest, mis on ette võetud eelmise valitsuse poolt esitatud käesoleva 1931/32. aasta riigi eelarve muutmiseks.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, ma loodan, teie saate minu püüetest aru, kui mina täna peatun üksikasjalisemalt riigi eelarve enese juures.

Käesoleva eelarve juures ei ole alamkomisjonide poolt tehtud parandusi ainult riigivõlgade ja Riigikontrolli eelarve osas.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseis on Vabariigi Valitsuse ettepanekutel ja koalitsiooni erakondade toetusel suuri põhimõttelikke summasisse viinud. Nimelt haigusekindlustuse alal, mille juures mina pikemalt peatuda ei taha, kuna siin juures on varem arvustavalt peatatud.

Samuti on üldiselt muudetud vähendamise suunas kõik küttematerjali summad, kuna küttepuude turuhind on viimasel ajal tunduvalt vähenenud. Aga vabanenud summad on mitteproduktiivsete ülesannete peale eelarves ära kasutatud. Üldiselt see kõnelus, et kulude kokkuhoiu peale peame rohkem tõsisemalt vaatama, ei ole siiski mitte teostanud kokkuhoidu. Minu arvamise järgi meie peame tegutsema, aga mitte ainult kõnelema. Riigikogu ise peab siin oma eeskuju näitama. Tuleb esijoones Riigikogu tasudeküsimus vähendamise suunas läbi viia, siis on meil ka moraalne õigus minna edasi eelarve juurde riiklikult vajaliste kärpimistega.

Kui meie vaatame meie riigi üht tun-

delisemat organisatsiooni, nimelt Kaitseministeeriumi, siis peab ütleva, et ka siin on muudatused praeguse valitsuse poolt läbi viidud, mille kasulikkuse juures tuleb tõsiselt kahelda. Nimelt on kaitseväge inimitoidu arvel vähendatud 30 tuhande krooni, see on — vähem 3 miljoni sendi võrra. Kui nüüd siinamaale oli eelmise ministri poolt juba arvesse võetud ja kärbitud tugevasti eelarvet toiduproduktide ja mitmesuguste saaduste hindade alenemise arvel, kusjuures oli üksiku sõduri toitmine viidud 50 sendi pealt 44 sendile, siis pärast seda veel nii suuri kärpimisi siin ette võtta igatahes meie rühma arvetes ei ole mitte millegagi õigustatud.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi alal on eriti praeguse Vabariigi Valitsuse ja koalitsiooni erakondade poolt läbi viidud eelarve-kulude tähelepandavamad suuredused. Ma ei tahaks kõikide suurenduste juures peatada, kuid kokku võttes pean ütleva, et Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi eelarvet on suurendatud 34 miljoni 125 tuhande sendi võrra, kusjuures summad, mis seniajani eelarves figureerinud ei ole, jäävad uudsetena eelarvesse, mille üle ka komisjonis vaidlusi oli, see on, et „Töölisterile“ on antud 1.200.000 senti, tööliste võimlale — 700.000 senti, haigekassade liidu ehituseplaanidega varustamiseks — 300.000 senti, milliste summade juures muidugi ei oldud ühel arvamisel komisjonis. Selle vastu on aga keskkooliõpetajate palkadest 25% võrra riigi arvelt välja jäetud, ning valitsus kavatseb nende tasumist panna omavalitsuste peale, millest on saadud kokkuhoidu eel-poolnimetatud tarvidusteks umbes 25 miljoni sendi võrra. Meie teame, lugupeetud Riigikogu liikmed, milline enesepettus oleks, kui meie arvaksime, et riigil ei tule need 25 miljonit senti välja maksta. Kust võtavad omavalitsused selle raha? Meie teame, et omavalitsustel praegugi ei jätku summasid selleks, et juba seni riigi poolt pealepandud kohustust täita. Siin on selge, et valitsusel ei olnud julgust öelda, et tahab keskkooli õpperaha tõsta, vaid see viidi nii läbi, et olude sunnil peab seda omavalitsus tegema, ja et seda süüd omavalitsuste peale lükata. Meie teame, et ajalehtist käis alles hiljuti läbi sõnum, et keskvalitsus on teatanud omavalitsustele, et edaspidi enam ei suudeta neile riigi poolt tasuda seda trahterimaksu osa, mida riik seni on tasunud.

Kas ei ole see kõik tunnus meie riiklikust ülejõuelamisest?

Algkoolimajade ehituselaenu krediiti on praeguse Vabariigi Valitsuse poolt eelarves vähendatud umbes 8½ miljoni sendi võrra. Meie rühma suurenduse-ettepanekud hääletati maha.

Edasi Kohtu- ja siseministeeriumi eelarve arutamisel härra minister Hünerson ei võinud, minu küsimisele vastates, omavalitsuste puuduste asjus midagi rahuldavat ette tuua.

Ei ole teada, kuidas jääb vallaseadusega, mida juba eelmine valitsus koostas, mis aga praeguse valitsuse käes seisab. Mida mõtleb härra minister ja Vabariigi Valitsus maavalitsuste küsimuses ette võtta? Kuidas jääb kogu omavalitsuste majandusliku tervendamise? Kuidas jääb vallavalitsuste asjaajamise lihtsustamisega, mida jällegi eelmine valitsus algatas. Kohtu- ja siseminister teatas rahaasjanduse komisjonis ainult üht, et tema ei tea, millal koalitsiooni rühmad suudavad kokku leppida, kuna sellel alal valitsevad lahkarvamised. Kas ei ole enam kui imelik? Isegi Kohtu- ja siseministril endal ei olnud seisukohta. Mina lootsin siin oletusi teha Vabariigi Valitsuse kavade eelarve puhul — olen siiski eksinud põhjalikult. Igal sammul on omavalitsuse küsimustes ainult sihita ja selgusetat ümberkambamine.

Asundusetalude kinnistusel on tulnud kinnistusejaoskondade poolt raskusi, kuna selgusetus valitseb ärakirja tõestamise küsimuses j.n.e. Meie rühm on tarviliku eelnõu esitanud, mis võimaldab raskuste kõrvaldamist, aga siimaani ei ole teada, kuidas Vabariigi Valitsus sellele eelnõule vaatab. Asja kiirendamiseks peab Vabariigi Valitsus kohe samme astuma. Samuti on ka Kohtu- ja siseministri erakonna häälekandja alati rõhutanud vallakohtute sisseseadmist, mida meie rühm on omalt poolt ammu üles võtnud. Selles asjas ei ole aga midagi kuulda. Ma loodan vähemalt, et härra minister siis eelarve puhul ütleb, kas võetakse midagi sellel alal ette või ei.

Teedeministeeriumi alal on erakorralt uusi kulusid juurde nõudnud uued raudteed. Nagu teada on raudteede ehitamise alal eelarve ülekulutusi umbes 120 miljonit senti, mille kätte käesolevas eelarves on kõigest 95 miljonit senti. Mis puutub uute raudteede ehitamisse, siis siin peaks Vabariigi Valitsus seda asja väga tõsiselt võtma. Valitsuse ülesanne on siin ehitamise alal ametkonna suhtes tarvilikud järeldused teha ja süüdlastele nende õige koht kätte näidata.

Teede alal, kus lumi praegu sulamas on, kus riigi käes on sajad kilomeetrid korrashoiuks teid, on need lumest lahti rookimata, minu härrad, ma kardan, et võib mõnel pool kümned päevad teeühendus täiesti katkestuda. Tundub, et need summad, mis eelarves on, ei ole küllaldaselt selleks, et neid töid läbi viia. Samuti tuleks eriti tähelepanu pühendada meie maanteedele üldse.

Põllutööministeeriumil tuleks hoolitseta asunduse- ja renditalude ning käsitöökohtade kiire kinnistamise eest. Ilmsikstulnud takistavad tegurid tuleksid kohe kõrvaldada. Talupidajate, asunikude, rentnikkude, popside, eluaseme- ja ehitusekruntide pidajate ehituse- ja küttematerjaliga varustamist sellekohase taksihinna alusel peaks Põllutööministeerium teostama. Metsamüügi praegune taksihind, mis osutunud kõrgemaks turuhindadest, tuleb 20% võrra vähendada. Samuti ka taksi vähendamise suunas revideerida metsa taksi liikide vahet, mis on ka juurdeveo hindade alanemisega muutunud. Põllutööminister komisjonis küll seletas, et turuhind ei olevat madalam taksihinnast, kuid ministeeriumi esindaja ühel teisel koosolekul tuli ja esitas andmed, mis tõendasid vastupidist. Kes vähegi elu ja puuhindu on jälginud, see peab teadma, et praegu see metsa taksihind üle turuhinna seisab.

Magistraal-kraavide toetamine, veeühingute kaudu veejuhtmete korraldamine, maaparanduse arendamine on tähtsamaid ülesandeid, kuid kahjuks minu ja rühmakaaslaste ettepanekud sellel alal summade leidmiseks on koalitsiooni erakondade poolt maha hääletatud.

Eluõuetute talude juurdelõigetega varustamine tuleb tingimata läbi viia, sellega ei tohi viivitada. Need kavad ja hindamised, mis endine minister esitas ja praegune Põllutööminister ütles rahaasjanduse komisjonis omaks võtnud olema, need ei rahulda õigustatud nõudmist, mis tegelikkude väikepõllupidajate seas praegu valitseb. (V a h e l h ü ü e.) Härra Johanson, nende asjade juurde tuleme II lugemisel, siis räägin sellest, kui paranduse ettepanekud teen, ja näitan ka kätte ära. (V a h e l h ü ü d e d.)

Põllumajanduse politikat aetakse meil juhuslikult ja ilma mingite kavadeta. Härra Põllutööminister oli rahaasjanduse komisjonis, ning mina ja mu rühmakaaslastel ootasime, et ta kannab ette oma kavad ja väljavaated, kuid ma pean ütlema, et kahjuks ei rääkinud ta sellest midagi. Ma märkisin sõna-sõnalt Põllutööministri seletused üles ja tahaksin neid siin korrata. Pean tähendama, et riigi eelarve ja valitsuse kavad selles suhtes midagi ei sisalda.

Mis puutub põllumajanduse krediitide küsimusesse, siis Põllutööminister rahaasjanduse komisjonis ütles, et põllumajanduslikud krediidid tulevad korraldada rahvusvahelise agraarpanga kaudu, kui see ellu kutsutakse. Sinna juurde härra minister aga lisas, et Balkanimaad on palju halvemas seisukorras kui meie. Seal on siseturul protsent 20, kuna meil märksa

odavam, nii et esijoones ka sealt meil loota midagi ei ole.

Edasi härra minister püüdis näidata, et krediidi korraldamiseks Eesti Pank on algatanud nõudmist üldise diskontoprotsendi alandamise suhtes, et kohalikkude pankade laenuprotsenti viia 11% peale. See on huvitav seepärast, et see ei ole ju mingi uus asi ja ei ole algatatud isegi praeguse valitsuse aegu. Need nõupidamised ja algatused — Rahvapanga poolt kokkukutsutud ühispankade päev — olid algatatud varem kui praegune valitsus ametisse astus, ja nüüd sellest praeguse valitsuse algatust leida on ekslik. Muidugi see protsendi alandamine on tarvilik, aga ega see veel põllumehe seisukorda päästa ei suuda, kui põllumehel võimalik on 11%-ga ühispanngast raha saada. Põllutööminister Jürman leidis, et elu ühes tegeliku põllumehega lahendavat selle ise kõige paremini ära.

Edasi turgude küsimuses eriti või ja kartuli alal härra minister ütles, et olukord on kartustäratav. Peab kõik tegema, et võitoodangut omal odavamaks teha, samuti ka vähendada tööstuse kulusid. Vaadakse, minu arvates see on üks halb retsept, kui meie ainult selle peale loodame, et võitoodangut omal odavamaks teha. See on enesest arusaadav ja mõistetav, aga et see piimaühingute tööstuse arvel saaks põllumehele kuigi palju anda, on küsitav. Kuid siin see lõviosa kuludest langeb õieti eksportööride peale, see on suur protsent. Mina ei taha nende protsentide juures pikemalt peatuma hakata, kuid rõhutan ainult, et eksportöör saab meil puhast 11 senti võkilogrammilt, kui juba raudteevedu, sadamamaksud j.n.e. on maha arvatud, meie näeme, et see on põllumehele tunduv summa, mis eksportööridele jääb ainult väikese vahetalituse, mõnetunnilise tehingu eest. Selle vastu härra minister ei leidnud mingeid abinõusid, ega mingeid kavasid. Edasi härra minister nimetas, et olevat loomalihasaaduste müügiks lootsi Belgia lihaturul, sinna võivat nädalas kuni 150 looma saata. Kuid ma pean ütleva jällegi, kahjuks on see juba eelmise valitsuse aegne kokkulepe. (V a h e l h ü ü e.) See on selles mõttes kahjuks, et härra minister tuli rahaasjanduse komisjoni ja seda kui oma kava rääkis meile. Ma ütlen, meie majandusele on see kindlasti kasuks, aga ministrile kahjuks. (V a h e l h ü ü d e d.) Lugupeetud Riigikogu Esimees, ministrile on ta kahjuks sellepärast, et minister, nagu mina aru sain komisjonis, neid oma kavadena esitas. (V a h e l h ü ü e.) Minul on see ka nii märgitud. (V a h e l h ü ü e.) Olgu kuidas on... (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a : Palun rahu!

R. Kuris (as): Selle kavade esitamise õiguse üle ei ole meil põhjust vaielda. Minu arvates tänuväärt eelmise valitsuse samm on see, et meil Belgiasse loomade saatmise võimalus on siiski avanenud, ja loodan, et härra Põllutööminister ei jäta praegu neid võimalusi kasutamata.

Mis puutub küsimusse, mida esitati härra ministrile rahaasjanduse komisjonis, et kas härra minister ei mõtle meie viihindade stabiliseerimiseks preemiasüsteemi sisse seada, siis härra minister vastas sellele, et ei näe selleks mingeid võimalusi, Lätis olevat mingi kava, mida ta ei tunne, aga meil sarnast asja korraldada võimalik ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Mis puutub Lätisse... (V a h e l h ü ü e.) Selles küsimuses, lugupeetud rkl. Märt Martinson, on meie rühm juba seaduseelnõu esitanud. Võib-olla see seadus saab käigu, kui teie selle vastu vaidlema ei hakka. (V a h e l h ü ü e.) Kahjuks pean kinni naelutama härra Märt Martinson'i ütelse vahelhüüdena, et seaduseelnõu võipreemiade kohta ei saa käiku. See on väga kahju. Mis puutub võipreemiasse... (V a h e l h ü ü e.) Härra Tonkman arvab, et iga kõneleja teeb demagogiat, kui see ei tule tema erakonna ridadest. Ma võiksin teile ette kanda „Põllumajandusturust“ 24. märtsist s. a. nr. 12 artikli põllumajanduse saaduste turgude kindlustamisest üksikutes riikides. Sellest artiklist näeme, et võivaljaveo preemiad on maksvad Lätis, Leedus, Poolas ja mujal. Ma ei taha teie aega viita ja seda kõike siin üksikasjalikult käsitada hakata. Kes tahab vastu vaielda, see vast ehk ise tutvuneb enne selle materjaliga. (V a h e l h ü ü e.) Härra Johanson, meie rühma esitatud seaduseelnõu on kätte antud, aga ma loodan, et Teie selle ka vastu võtate ja maksma panete. Sellest on vähe, et seadus on komisjoni antud. Kui Teie leiate asja korraldamisel, et sellest on küll, kui seadusele on käik antud, siis minu arvates meie rühmale on sellest vähe. Põllumajandusliikude laenude pikaajaliseks muutmist oleme meie nõudnud, millise nõudmisega ka praeguse Põllutööministri erakond kaasa tulnud. Et härra Tonkman ei arvaks, et see demagogia on, siis ma luban endale ette kanda põllumeeste kogude rühma häälekandjast väikese katkendi artiklist 23. jaanuarist s. a.: „Seisukord põllumajanduses on aga niisugune, mis vajab kiiret ja energilist vahelesegamist. Talude rahalised sissetulekud on hindade languse tõttu tugevasti tagasi läinud. Laenud, mis omal ajal jõukohased olid, ähvardavad nüüd pere-mehe murda. Talud lähevad kohati päris tühiste summade pärast oksjoni alla.

Põllumehi vaevavad lühiajalised ja kõrgeprotsendilised laenud. Kui ei taheta,

et hulk talusid ja vallasvarasid poolmuidu sundmüügile lähevad, siis peab kõik tegema, et laenuprotsenti alandada ja tasumistähtaegu pikendada.

Valitsus ja vastavad valitsusasutused peavad juba lähemal ajal selgust muretsema, kas nad suudavad ja kas nad tahavad kaasa aidata põllumeeste laenude otsarbekohasemale ümberkorraldamisele.

Aeg ei anna kannatada.

Siin ei tohiks silmapilkugi viivitada, sest igapäev, mis kõheldakse, on kaotus. Kui aga ametasutustel peaks ehk puuduma tarviline hoog ja töötahe põllumeeste laenude küsimuse korraldamisel, siis peaks Riigivanem ja Vabariigi Valitsus kogu oma mõju maksuma panema, et neid seks sundida.“ (V a h e l h ü ü d e d.) Aga kahjuks need on sõnad, kuid mis ütlevad teod? Ma võiksin sarnaseid sõnu, mu härrad, veel palju tsiteerida. Aga mis on siis praegune Vabariigi Valitsus ja Põllutöoministeeriumi juht põllumeeste laenude pikaajaliseks muutmiseks teinud, või vähemalt kavatsenud teha? Sellele küsimusele minu poolt täna varem tsiteeritud kurva, mitte midagi ütleva vastuse andis juba rahaasjanduse komisjonis Põllutöominister Jürman, milliseid mõtteid kordas ka komisjoni üldaruandja härra Suursööt, nii et sellejuures ei pruugi kahelda, et see erakonna üldseisukoht ei ole. Põllumajandusliku kaubanduse arendamise alal ei ole Põllutöoministeerium ka midagi algatanud. Siin peab lootma, et Välisministeerium erilist tähelepanu pöörab konsulaarvõrgu arendamisele, et põllumajanduse saadustele turgusid juurde võita.

Majanduseministeeriumi alal maksude korraldamise küsimuses on seisak tekkinud. Aeg oleks ühes elukalliduse alaneamisega kogu maksukoormat kodanikule kiires korras alandama hakata. Eelmise Vabariigi Valitsuse algatatud pärandusemaksu alandamise ja lihtsustamise küsimus on seismas. Majanduseminister ei ole tarvilikuks pidanud seda ka eelarve puhul puudutada.

Kuidas mõtleb Vabariigi Valitsus leida tulusid omavalitsuste peale pandud riiklikkude ülesannete täitmiseks, kuna terve rida summasid on omavalitsustelt ära võetud valitsuse poolt? Kuidas mõtleb Vabariigi Valitsus korraldada majanduseelu nii, et ka omavalitsused neid riiklike ülesandeid, mis nende peale seadustega pandud, täita saaksid? — Selle peale ei ole Vabariigi Valitsus mõelnud.

Tuleks kaaluda ka salapiirituse sissevalgumise vastu võitlemiseks meie piirituse müügihinna alandamise küsimust. Meil on kartuliküsimuses aprillikuu pöördpäevaks. Kui aprillikuuks ei suuda Vabariigi Valitsus korraldada kartulivälja-

veo küsimust, tuleb Majanduseministeeriumil samme astuda, et siseturul oleva kartulitagavara piirituseks põletamine oleks võimalik. Meie ei või lubada talupidajate varade hävinemist, eriti praegusel raskel majanduslikul ajal.

Mis puutub riigivõlgadesse, siis meie teame, et need on kahtlemata oma tasumise osas aasta-aastalt suurenenud. Siin peaks valitsus kindlasti samme astuma selleks, et leida mõnesuguseid teid ja kokkuleppeid nende uute summade tasumistähtaegade edasilükkamiseks, võib-olla isegi läheb korda saavutada kaugemaleulatavamaid võimalusi. Meie rahanduslikus seisukorras on imelikke nähteid ilmsiks tulnud, millele ka ajakirjanduses on isegi karikatuuridega näidatud, et meie raha hoiusummade näol on hakanud välismaale, välismaa pankadesse valguma, kuigi välismaal hoiuprotsent minimaalne on, kaks ja kolm korda väikesem kui meil maksetakse.

Samuti peaks Majanduseministeerium hoolitsema ka selle eest, et Rahvasteliidu laenupäberid, mida siseturul müügil ei ole, oleksid saadaval vähemalt selle kursiga, millega neid New-Yorgis on müüdnud. Teame, kui Rahvasteliidu 7½-protsendilisi laenupäbereid praegu osta Ameerika kursiga, siis nende eest võib saada meil 12%, ja see on hoiusummade protsent, mis ületab isegi kõik meie hoiusummade protsendid. Sellepärast ma usun, kui seda organiseerida, võib-olla ehk oleks võimalik neid välismaale valguvaid summasid sel teel tagasi hoida. Kahjuks härra Majanduseminister neis küsimustes ei püüdnudki väljapääseteed leida ega näidata.

Kui me nüüd läheme edasi riigi tulude juurde, siis peab tähendama, et riigi tulude osa on arveliselt suurenenud 4.855.597 krooni võrra. Tulude eelarves märkitud summade laekumine aga on küsitav. Eriti võiksin neid üksikuid tulusid märkida, mille laekumise juures kahtlusi on. Nimelt — tulud riigimetsadest. Meie näeme, et riigimetsade tulud on arvestatud eelmisest aastast — kuigi veidi vähem, kuid me teame, et samal ajal meie metsa turuhind on keskmiselt 20% langenud. Ei saa enam nii suur olla ka seepärast sissetulek.

Samuti võiksin ka sisseveo tollide alal nimetada, et see summa ei ole millegagi põhjendatud. Nimelt käesoleva aasta eelarve näeb ette tollikrediidi suurenemise võrreldes eelmise aastaga Kr. 250.000, s. o. 25 miljoni sendi võrra. Kui me nüüd vaatame sealjuures olukorda, mis vahepeal on tekkinud sellest ajast, kui eelmine valitsus selle eelarve koostas, siis näeme, et vastuvõetud Eesti-Leedu ajutine kaubaleping võimaldab leedulastele nisu sisse vedada 20% hinnaalandamisega. Teata-

vasti on Leedul kavatsus meile transporteerida nisu umbes 6.000 tonni võrra. Samuti on nisujahutolli tõstmise tõttu ja kodumaal nisutoodangu realiseerimise näol umbes 7.000 tonni nisutoll kah paratamatu saamata jääv, mispärast on arusaadav, et ei või sugugi lootusi olla, et isegi eelmise aasta summa sisse tuleb. (V a h e l h ü ü e.) Ma hääletasin, härra L. Johanson, komisjonis selle vastu. Minu ettepanek oli seda summat vähendada, millele Teie aga jälle vastu hääletasite. Mis puutub tollidesse üldse siis võib ainult seda järeldada, et kui valitsus tahab selle tollisumma sisse võtta, siis ta peab tuntuvalt tolle tõstma. On juba Vabariigi Valitsuses koostatud tollitariifid ümber töötatud kujul, ja kui Vabariigi Valitsus seal kavatseb tolle tõsta, ainult sel teel võib ta neid summasid kätte saada, kui võrt see on otstarbekohane ja tarvilik — on iseküsimus. Tollide juures peatun siis, kui sellekohaste ettepanekutega tullakse. Samuti on ka laeva- ja sadamaksude seadusega maksunorm tuntuvalt vähendatud, nii et ka seal sellel alal ei ole loota tulude laekumist. Üksikute teiste tulude juures mina aega kokku hoides peatuda enam ei taha, tõin ainult üksikuid iseloomustuseks. Kuid mul on kindel veene, et need tulud sellel määral mitte ei laeku. (V a h e l h ü ü e.) Ma ütlen, et sedaviisi ei korraldata majandust ega eelarvet. Iseloomustuseks võiksin siin nimetada nõndanimetatud arvepidamise läbikandmisi. Tehnikumile hoone ostmiseks kasutatakse ära Pikalaenu Panga A. liigi laenu summast 38½ miljonit senti. Eelmine valitsus võttis selle summa eelarvesse kuluna sisse, aga praegune valitsus näitas seda tuluna ka ja tahab nüüd seda katta Pikalaenu Panga A. liigi summaga. See talituseviis ei ole mitte õige, sest kui valitsus ei taha neid nõndanimetatud tagavarasid ära tarvitada, või Pikalaenu Panga käsutuses olevaid summasid vähendada, siis ta ei peaks seda mitte tegema. Aga see summa on tagavaradest ära võetud, see on sellega panga operatsioonidest ära jäänud ja eelarve korras niiöelda ära tarvitatud. Samuti on ka siin tagavaradest eriarvel seisnud Eesti Panga aktsiate müügist saadud summa, ligi seitskümmend miljonit senti, eelarve korras kasutamist leidnud.

Kokkuvõttes käesoleva eelarve kohta pean nimetama, et see teos on endise valitsuse materjalide alusel koostatud ja praeguse valitsuse poolt halvendatud väljaanne. Edasi pean tähendama, et riigi 1931./1932. aasta eelarve tasakaal, nagu ma teile andmete varal olen näidanud, on täiesti küsitav. Vabariigi Valitsuse poolt eelarve juures läbiviidud muudatused näitavad ilmselt vanade tagavarade arvel

ülejäo elamist. Nii keegi rahvamajandust edasi ei vii, — eelarve juures paranduste tegemine on hädatarvilik. Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate koonduse Riigikogu rühm peab tarvilikuks omalt poolt esineda eelarve II lugemisel hädavajaliste paranduse-ettepanekutega.

9. Järgmise koosoleku määramine.

Juhatus eettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek laupäeval, 28. märtsil s. a. kell 10 hom. (Päevakord vaata 133. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 8.)

10. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1931./1932. aastaks — I lugemisel. (Punkt 8. järg.)

M. M a r t n a (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva eelarve arutamisele minna on praegusel silmapilgul ja sel aastal võrdlemisi raske. Ja raske nimelt sellepärast, et üheltpoolt kiidetakse seda eelarvet kui endise valitsuse hiilgavat tööd, nõnda et siis sellest seisukohast vaadates oleks uue valitsuse seisukohale asudes teda arvustada raske. Teiselt poolt, kui see eelarve valmistajatele soodne ei ole, siis oletavad nad, et see on ometi uus eelarve, ja arvustavad teda sellest seisukohast halvana. (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, et mul täielik õigus on härra Lattik'ü eelarve iseloomustust hiilgavaks nimetada, igatahes pidi see midagi sellast olema, millest paremat uus valitsus valmistada ei olevat saanud. Kui lugu nii on, kuidas ma saan siis praeguse valitsuse arvel endise valitsuse eelarvet arvustada? Seda ei saa! Aga mitte sellepärast ma ei võtnud praegu sõna. Mind sundis öieti sõna võtma endise Välisministri härra Lattik'ü ülesastumine ja tema väljendused. Härra Lattik leiab, et koaleerumine põllumeeste ja sotsialistide vahel olevat ebaloomulik. Ma pean teile ütleva, lugupeetud Riigikogu liikmed, kuidas soovite: kas klambrite vahel või mitte, et mina isiklikult olen ka sellel arvamisel, sest olen umbes 50 aasta eest lugenud ühe lause: „Keine Kompromisse mit der Burgeoisie.“ Ei mingit kokkulepet kodanlusega. (V a h e l h ü ü e.) Aga mõndagi, mis seni on olnud, tuleb vahest korrata. Need kartused, mida härra Lattik siin väljendas, ei ole ju mitte paikapidavad. Härra Lattik püüab hirmutada, et asi on hukas, mõelge, põllumehed koaleeruvad sotsialistidega! Põllumeeste partei seisab vankumata eraomanduse alusel, kuna sotsialistid eraomandust eitavad! Kui kaugele läheb koalitsiooni parteide mainitud vahede teravus? Ma pean siinjuures meelde tuletama, et härra Lattik, ma panen seda väga imeks, mõistetega nii ümber pillub, ilma et ta neid öieti hindaks.

Kui härra Lattik kõneleb riiklikkudest ettevõtetest, siis räägib tema sotsialiseerimisest. Kui seda sotsialiseerimiseks nimetada, siis võib suure õigusega August Bebel'i lauset meelde tuletada: „Das ist der Sotsialismus der dummen Kerle.“ Bebel hindas tookord ühtlast varanduste jaotamist kõikide vahel rumalate inimeste sotsialismina. Aga iga inimene peaks meie ajal, ma usun, et ka Riigikogu liikmed peaksid sellest teadlikud olema, et riigistamine ja sotsialiseerimine üks ja sama ei ole. Kui riik ettevõtteid avab, näiteks põlevkivikaevanduse, või kui ta sadamas saeraamid käima paneb, ja kui siis tuleb endine Välisminister härra Lattik ja nimetab seda sotsialiseerimiseks... (V a h e l h ü ü e.) Mis on siin sotsialismiga tegemist? Teie võite küll rääkida riigi kapitalismist, aga mitte riigi sotsialismist, härra Kask. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei tea, kumb teisele neid õpperaamatuid peaks suurema õigusega ulatada võima? (V a h e l h ü ü e.)

Siis puudutas härra Lattik arupärimisi ja teisi niisuguseid asju, kusjuures paratamata meelde tulid kõned möödunud pühapäeval kuskil Tallinnas, mida ETA ja raadio kaudu edasi kanti. See oli just samas toonis aknast välja kõnelnud. (V a h e l h ü ü e d.) Arvatavasti õppis pastor Lattik pastor Stockholm'ilt.

Muu seas härra Lattik kõneles meie kõrgest elustandardist. See olevat meil üleliia suur, kõrge. Kui seda madaldada ei suudeta, siis oleme hukas... Kui meie härra Lattik'ule küsimise ette paneme või temale meelde tuletaksime, et Tallinna linnas ikka veel 47.000—50.000 inimest rohkem kui neli pead ühes toas koos elavad, kui härra Lattik vaevaks võtaks vaatama minna, kuidas inimesed Tallinnas elavad, kuidas nemad nagu sadade aastate eest kolmjalal keedavad, kuidas nendel veekraan ainult hoovipeal saadaval on, ja kui niisugused külmad ilmad on, nagu praegu, siis on vesi hoopis kinni külmanud, ja majaoanik kruvib kraani ainult teatavatel siimapilkudel lahti. Kui härra Lattik ümber vaataks ja tähele paneks, missuguses seisukorras suure hulga Tallinna elanikkude väljakäigukohad on, ja kuipalju on meil korterites elektrivalgustust, ja kuipaljude korterite juures voolab must vesi ära, ja kuhu me iganes pilgu heidame, seal näeme kõrge elustandardi asemel alatoitlust, — maha jäänut kõiges. Kui siin tullakse ja öeldakse, meie elustandard on kõrge, siis peab ütleva, et viga peab kahtlemata mujalt otsitama, mitte rahva elustandardi juurest. Meil on sageli kõnelnud laiutamistest. Kui laiutamisest on õigus kõnelda, siis ei tohiks seda rahva arvele panna, vaid riiklikust laiutamisest, kõneleme riiklikust laiutamisest kaitsevää

suunas, kõneleme laiutamisest mõne teise väljamineku suunas. Aga kui tahate püksirihma pingutada vaese inimese juures, kes sagedasti ei tea, mida ta peab sööma, millega peab end katma, millega oma toakest soendama, kui siin laiutamisest ja elustandardi kõrgusest kõnelete, siis eksite väga. Härra Lattik kõneles väga halvaks-panevalt Riigikogu arupärimistest, eriti näis talle südamesse läinud olema minevakevadene arupärimine. Ma ei tahaks seda puudutada, ei ole selleks mingit põhjust, aga oli väga iseäralik kuulda, kui härra Lattik kõlava häälega rääkis, et tema on igas kohtus õiguse saanud. Hüüti aga tähenduserikkalt vahele: Kohtus olete õiguse saanud, aga kiriku olete tühjaks protsessinud. (V a h e l h ü ü e.) Pastoril on palju tähtsam, kas kirik on täis või tühi. Kui kirik on tühi, siis on asi halb. (V a h e l h ü ü e.) Jah, siis on protsess kaotatud.

Kui meie selle peale vaatame, missuguses suunas, missugustes vahekordadesse on kaks koalitsiooni rühma üksteise vastu asetatud, missugustel kaalutlemistel ja tingimistel see sündis, siis ei ole seda leida, mida härra Lattik kardab. Ma lisan uuesti juurde, et ma koalitsiooniasju kuidagiviisi ilustama ei taha hakata. Ma ei kõnele oma rühma ega oma koalitsiooni sõprade nimel, vaid täiesti iseenese nimel. Kui minu rühmasõbrad põllumeestega läbi rääkima hakkasid ja neile paistis, et selle koalitsiooni kaudu kuidagi viisi võimalik on mõnda sotsiaalseadust läbi viia, siis pidid minu parteisõbrad selle küsimuse tõsiselt kaalumise alla võtma. (V a h e l h ü ü e.) Ja kui nüüd võimalikuks saab, mis enne võimalik ei olnud! Teie teate, et endise valitsuse ajal iga sotsiaalkorraldus või sotsiaalseadus, oli see suur või väike, lükati tagasi. (V a h e l h ü ü e.) Aga nüüd lubavad põllumehed mõnda, mis rahvahulkadele tähtis, mitte tagasi lükata, vaid vastu võtta: see on meie partei huvides ometi väga hea kokkulepe! Kui teie kuulsite 8-tunnilisest tööpäevast üsna nõrga helina, mis vaevalt kaugemale kostis, ehk kui teie kuulsite tööpäeva lühendamist, või ületundide ärakaotamisest või midagi muud sellesarnast, mis meile tööpuuduse vähendamise mõttes tähtis, siis olite teie igakord nii ütlemata targad ja ütlesite, et „teie tahate ületunde ära kaotada, kuidas tahate siis tööpuudust vähendada?“ Kõige vähematki asja sotsiaalseaduseandluse alal läbi viia ei olnud võimalik, ja kui nüüd sotsialistidele mingi võimalus vilksutab, ma pean ütleva, et mina absoluutse kindlusega selle sisse ei usu, (N a e r.) aga ma loodan, et meie koalitsiooni sõbrad mind mitte ei peta, vaid et nad mindki sunnivad, ... (V a h e l h ü ü e.) ei, mitte lah-

kuma, vaid sunnivad mind sedaviisi käega vastu rinda lööma ja ütleva: eksisid, pead järele andma! Ja seda ma sooviksin. (V a h e l h ü ü e.) Võib-olla et niisugune vormel õige on. Ja kui siis meie need seadused katusealla viime, siis oleme meie igatahes võrdlemisi pika sammu edasi jõudnud, ja ma võin teile öelda, et põllumehed nende seaduste vastuvõtmisega niihästi kui mitte midagi ei kaota. (V a h e l h ü ü e.) Härra Tonkman, avitage siis kaasa, et ma tõepoolest andeks paluma pean. (V a h e l h ü ü e.) Aga kuulge, teie näete ju ometi, et Tamm on juba nii pooleldi pileti peale lastud, pikad kõned on juba mitmet aega pidamata jäänud.

Nüüd lubage mulle paariks silmapilguks peatada dr. Masing'i juures. Dr. Masing on vanast ajast minu hea sõber, 25—30 aastat tagasi. (V a h e l h ü ü e.) Noh, seda mürtsu on ta ikka teinud. Kui talle tarka nõu anda, siis peaks talle seda nõu andma, et ta politikategemise jätkaks. (V a h e l h ü ü e.) Mina arvan, täna oleks härra Pung sellega väga leppinud. Sest mis meie täna härra Masing'i suust kuulsime, oli, mida ma teile paari silmapilgu eest meelde tuletasin, vaen sotsiaalseaduste vastu ja rahvuslik uhkus oma kapitali peale, mitte laenu, ärme laenamine, sest laen tuleb tagasi maksta. Aga vaat', kui tagasi tarvis ei oleks maksta, — ma olen kõnelnud, et paljud meie seast on sellel arvamisel, et kui tagasi ei tule maksta, siis laenaks küll, aga et niisugust laenu ei leita, siis... Minu arvates oli tarvis laenatud rahaga isegi veevärk üles ehitada. Ja ma imestan, et arst, kes haigeid inimesi arstib, kes teab, kust haigused tekivad, et tema põlastab ja lööb käed kokku, et on ehitatud filterveevärk! (V a h e l h ü ü e.) Ta ütles seda küll, aga meie joome seda vett ometi igapäev, ja halba segu ei ole ma tundnud. (V a h e l h ü ü e.)

Just samas keeles kõneles ka härra Kask. Härra Kask ei või kuidagiviisi leppida, et pannakse 8-tunniline tööpäev maksma. (V a h e l h ü ü e.) Teedeminister on ise öelnud, et ei saa? Aga — (V a h e l h ü ü e.) teie tunnete sellest headmeelt, et „ei saa“. (V a h e l h ü ü e.) Mitte ainult lihtsad asjad ei tule läbi viia, vaid ka komplitseeritud. (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, et see meil läbiviidav on samuti nagu mujalgi. Kui mitte täna, siis homme, kui mitte sel aastal, siis tuleval aastal. Kuipalju seal siis puudub? Kui statistikat vaatame, siis näeme, et meie tööpäev ei ole kuipalju üle 8 tunni pikk. Minu parteisõber härra Johanson teab seda väga hästi, meie tööpäev on vist läbisegi võttes 20 minutit pikem kui 8 tundi. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei räägi raudteest, vaid 8-tunnilisest tööpäevast.

Kui raudtee ühise statistika alla viia, siis ka raudtee tööpäev nii pikk ei saa olla. Raudteel liigitatakse ootamis- ja tööaega. Ma ei taha siin üksikasjadesse tungida, aga loodan, et meie selles asjas võib-olla kord ka edasi jõuame. Jõuame koalitsiooni alusel hõlpsamini edasi kui teie igavese punnimisega, siis olete teie löödud ja — mina kah, ainult et mina seda lüüasaamist soovin. (V a h e l h ü ü e.) Teie olite sellele vastu, olite rõõmus, kui see tagasi lükati. Kõik teie mehed esimesest kuni viimase pingini olid iga sotsiaalse parandusekatse vastu. (V a h e l h ü ü e.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui teie asjade juures ikka ja ikka uuesti kokkuhoiuga välja tulete ja ütlete, et sotsiaalseadused on ilusad asjad, aga et Eesti rahva kandejõud ei luba seda, siis ei ole meie ometi proovinud, kas see kandejõud vast ennast ometi pingutada laseb. Ma usun, kui see mujal on lasknud ennast pingutada, siis laseb see ennast ka Eestis pingutada. Mina olen mõnda korda sellest kõnelenud ja näidanud, et kõik need koormatused ometi nõndanimetatud Eesti rahvas ära kandma peab. Ainult jõukamad kihid on ikka selles arvamisest, et selle peavad vaesed üksinda kandma ja jõukamatele ei tohi maksusid peale panna vaesemate kergituseks — ei ühegi sotsiaalseaduse kaudu...

(Sekretäri kohale asub sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.)

See seisukoht on ikka meie seisukohtade vastu olnud. Meie arvates on võimalik ka meie oludes asja nii korraldada, et hoolekande raskus kõigile võrdne oleks, nimelt vastav igapäev kandejõule.

Nüüd tahaksin ka lugupeetud Majanduseministriga kõneleda. (V a h e l h ü ü e.) Pean kõigepealt vabandama, et ma Majanduseministri kõnet täies pikkuses lugeda ei ole saanud. Lugesin ainult lühikest kokkuvõtet, mis lehtedes oli, ja eeldan, et siiski kõik tähtsamad küsimused kokkuvõttes puudutatud olid. Pean Majanduseministri tähelepanu sellele juhtima, et minu arvates mitte õige ei ole, kui meie oma kriisi või depressiooni juures ikka meelde tuletame, et kogu maailmas on praegu majanduslik kriis. On väga õige, et kogu maailmas on majanduslik kriis ja ilmkahtlemata, et kogu maailma majanduslik kriis ka meie kriisi mõjutab ja süvendab. Kuid ei oleks õige, kui meie nii kergeusklikud oleksime ja arvaksime, et meie kriis on ainult niipalju kriis, kuipalju see ühenduses maailma kriisiga meid rõhub. Meil on kahtlemata oma isekriis, mida me unustada ei tohi. Kui meie oma majanduslikku arenemist ligemalt tähele paneme, siis saame kaunis hõlpsasti selgusele, et kõik meie raskused mitte ainult maailma majanduslikkude

raskustega seotud ei ole, vaid et meil on ise oma raskused, millistega meie üksinda võitlema peame ja millistest meie oma-ette peame püüdma jagu saada, kui me neist üleüldse jagu saada tahame. Väga paljud Riigikogu liikmed, eriti meie ajakirjanduses, kui kriisist kõneldakse, tulavad ikka meelde, et kogu maailmas on kriis. Aga meie kriisil on minu arvates nii sügav, nii vana põhi, kui Eesti riiklik iseseisvus on. Me oleme tahes või tahtmata pälvunud või pärinud, vististi pärinud on õigem, ettevõtted, vabrikud, mis olid ehitatud ja käima pandud suure Venemaa turu jaoks. Nüüd on see turg poliitiliste piiride teisititõmbamise tõttu meile esitsa niihästi kui kadunud. Ma küsiksin igalt Riigikogu liikmelt, kes on selles arvamises, et meie veel kunagi võiksime Eesti riigis näha, et Kreenholm 13 või 14 tuhande inimesega tööd teeb. (V a h e l h ü ü e.) Nalja mina praegu ei taha teha, härra Juhkam. Seda usku meil küll ei ole. Kui meie teiste maade, näiteks Saksamaa või Inglismaa peale vaatame ja seal teame mõne vabriku seisvat, siis ei tarvitse meil sugugi võõriti arvata, et seal see vabrik, mis tänava seisab, tuleval aastal võib töötada sama suure tööjõu hulga. Oma tööstuste kohta me aga seda öelda ei või, ja see märgib seda põhjust, miks meil maailma depressioonist lahus oma kriis on. — Mina oleksin Majanduseministri suust heameelega kuulnud, et tema majandusliku kriisi depressiooni puudutades oleks puudutanud ka tööpuudust, töötatoolisi. Oleks heameelega uue valitsuse käest kuulda tahtnud saada, mis kavatseb valitsus ette võtta, et meil vähemalt tööpuuduse ulatus teatavaks saaks. Minu arvates ei tohi, ei või see kellegi saladuseks olla, et meie endine valitsus seda päevavalgele tuua ei tahtnud, vaid et seda varjata püüti. Endise valitsuse ettekirjutused tööbörsidele olid selleks mõeldud, et võimalikult vähe inimesi näidata, kes endid tööbörsil registreerivad. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, ma nimetan oma sõpru õige nimega ja ka oma vastaseid! Minister härra Hünerson oma ettekirjutustega tahtis minu arvamise järgi ainult seda kätte saada, et kaugemale näidata, vaadake, kui vähe on meil töötatoolisi. See ei ole viis, kuidas seda küsimust lahendada võiksime, kui me seda lahendada tahame. Esimene asi lahendada tahtmise juures on selguse nõudmine. Kõigepealt peame selle üle selgusele jõudma, kui suur tööpuudus on. Kui tööpuudus tõesti nõnda väike on, ega siis mina seda suuremaks teha ei saa ja ei taha teda suuremaks teha. Aga meil peab vähemalt must valge peal näidata olema, et ta nii väike on ja mitte suurem ei ole. Aga seni pole seda näidatud, vaid on opereeritud huupi võetud andmetega.

Kui meie töötatooliste tulemise kohti, neid allikaid vaatame, kust neid lugemist ette võttes leidma peab, siis paistab mulle, et me mitte ei liialda oletades, et töötatooliste arv talvel 60—70.000 on. Omal ajal kirjutas minu parteisõber Alma Ostrav-Oinas sellest ning nimetas ka seda arvu. Lubage, ma nimetan teile mõnda mainitud allikaid. Ma olen mõnikord kõnele- nud, et meil on olemas niisugused bürood, kes muu seas ka arvestavad, kuipalju on meil palgalisi põllutoolisi. Mineval aastal leiti, et neid oli 83.000. Sellest 83.000 on kindlaks tehtud, et 35% oli neid, kes pike- mat aega töötasid, ütleme — aastateenijad, ja 65% — kes lühemat aega teenisid, s. o. suilised, kuutöölised, päevatöölised j.n.e. Kui vaatame, mis teeb välja 65% 83.000, siis leiame, et see ainus allikas on juba 53.950. Võtame 50.000 siilukohapidajat, keda statistika ei arvesta, kelle kohad on väikesemad kui 1 hektaar, siis on selge, et see osa rahvast — oletame 3 hinge kohale — annab 150.000 hinge, kelle hulgas kümneiduhandeid palgatöö otsijaid, kes aga väga sagedasti tööd „ei leia“. Edasi umbes 45.000 väikekohta üle ühe ha maaga, jällegi — oletades — 150.000—180.000 inimest, kelle hulgas teisi kümneiduhandeid, kes oma talundites perekonna töö- jõudu kasutada ei saa, kes paratamatult palgatööd vajavad. Ja on kahtlemata teisigi väikekohti, kus talvel enamiste ilma tagajärjeta tööd otsitakse. Nad on kõik nii väikesed, et perekonnale ülespidamist ei anna, veel vähem tööd: kui me need kõik kokku võtame, sinna juurde veel turbarabade töölised, ehitustöölised, kes talvel ei saa tööd teha ja ehitusekäsitöölised, kas Teie siis, härra Juhkam, veel arvate, et 60.000 töötatoolist on palju? (V a h e l h ü ü e.) Seda tarkust ma olen teie käest juba mitu korda kuulnud. Siis peaks see ju ka tõsi olema nende põllutooliste kohta, kes ainult lühemat aega tööd teevad, näiteks suiliste, kuutöölise j.n.e. kohta. Aga nimetage mulle üks ainus juhus, kus põl- lumees või asunik maksab suilisele niisuguse palga, kui ta seda aastatöölisele mak- sab! Kui teie nüüd tahate öelda, et see suiline omale talve elamisvõimalusi suvel teenib, siis peaks ta sama palga saama, kui aastateenija, aga ta ei saa seda mitte. (V a h e l h ü ü e.) Nõnda siis on lugu. Meie oleksime heameelega kuulnud, et Majanduseminister seda küsimust puudu- tanud ja perspektiive avanud oleks, kui- das valitsus mõtleb rohkem tööd võimal- dada, kuidas tööulatust kindlaks teha ja mida ette võtta, et tööpuuduse viletsust vähendada. Härra Majanduseminister... (V a h e l h ü ü e.) Ah, ta on ära läinud! Ma tahtsin ka oma idee fiksi puudutada, see on nagu härra Pung seda minu juures mõistab. See idee fiksi on siiski sellane, et riigimees sellest ilma tähele panemata

mööda ei saa minna. Need on meie korteriolud. Meie korteriolud on nii viletsad, et need hädasti parandamist nõuavad. See on labane, igapäevane tõde, et siin enam sõnu kulutada ei maksa, ja kui meie kõneleme aktiivsest majandusepolitikast, siis tohiks ka see küsimus siia mõiste alla kuuluda. Kui meie tööd tahame teha, siis peame tegema kõigepealt niisugust tööd, mis vajalik on. Minu arvates on aga elukorterite ehitamine meil väga vajalik töö. Need kogemused puuduvad meil, mis teisel sellel alal kogutud. Aga et meie sellega niikaua oodata võiksime, kuni me ise tarviliku kapitali kogume, s. o. ilma krediiti kasutamata — tähendaks rahva elu kaalule panemist. — Ma arvan, kui kõneldakse sellest, et põllumees peab ometi tahes või tahtmata, paratamata oma töövaeva tasutud saama, ma arvan, paralleelselt võime seda öelda ka tööliste suhtes, sest töölistel on niisama inimesed nagu talupoegki. Ka tööliste elu vajab kindlustamist. Kui riik võimalikuks peab talupoegadele nende tööd kindlustada, et nad selle tasutud saavad, siis, kes tahab öelda, et riigil niisugust kohustust ei ole selle eest hoolt kanda, et ka tööline, kes peab valmis olema tööle minemiseks, et sel ka töö kindlustatud oleks, niisama elamine kui ka olemine, nimelt ka korterite suunas.

Nende märkustega mõtlen ma lõpetada. Ma loodan, et härra Majanduseminister, kui ta pärast sõna võtab, vast ehk mind ka nendes küsimustes kuidagiviisi valgustab, s. o. neid küsimusi selgitab.

A. Schulbach (töer, fakt. märk.): Minu lugupeetud eelkõneleja härra Martna on jälle tarvilikuks pidanud päevakorrale tõsta tööerakonna suhted 8-tunnilise tööpäeva küsimuses. Mul on juba kord võimalus olnud sellekohaseid andmeid õiendada tema rühmakaaslase härra Ast'i kõne puhul, millele härrad sotsialistid ei saanud vastu vaielda. Härra Martna nähtavasti sellelt koosolekult puudus, millepärast ta selle küsimuse uuesti nüüd üles tõstis.

Eelmises Riigikogus oli 8-tunnilise tööpäeva küsimus arutamisel Washingtoni 8-tunnilise tööpäeva konventsiooni kinnitamise seaduse puhul, mille sotsiaalkomisjon oli esitanud Riigikogule tagasilükkamiseks. Selle seaduse aruandjaks oli härra Tamm, kes härra Martna seletuse järgi

nüüd olla „pileti peale lastud“. (V a h e l h ü ü e.) Siis olin mina Riigikogus tööerakonna rühma poolt ainukene sõnavõtja, ja minu ettepanek seisis selles, et seaduseelnõu ei tuleks tagasi lükata, vaid anda tagasi komisjoni, et kaaluda, kas ei saaks teda vastu võtta tingimusi: kui ta ratifitseerivad meie naaberriigid ja suuremad tööstuseriigid, siis ta ka meil saaks maksmata pandud. Ja minu ettepanek leidis pooldamist ka sotsialistide poolt. Nii et kuidagimoodi ei saa öelda, et meie oleksime sellele seadusele vastu hääletanud.

Teiseltpoolt, mis puutub täna ülestõstetud küsimusse, siis minu rühmakaaslane härra Kask käsitas siin 8-tunnilise tööpäeva küsimust raudteel. Eelarvekomisjonis tõsteti see küsimus üles. Teatavasti tahetakse meil maksmata panna 8-tunniline tööpäev tööstuses. Rahvusvaheliste konventsioonide mõiste järele tööstuse all mõistetakse ka raudteed. Tekkis küsimus, kas kavatakse meil 8-tunniline tööpäev maksmata panna ka raudteel või mitte? Minu küsimise peale vastas raudteevalituse direktor härra Raudsepp, et ei ole võimalik 8-tunnilist tööpäeva ega ka suvepuhkust läbi viia, sest see toovad suuremal määral kulude suurendamist. (V a h e l h ü ü e.) Ma räägin seda, mis sündis komisjonis. (V a h e l h ü ü e.) Rkl. Holberg, Teie teate, et minu kõneae on piiratud. (V a h e l h ü ü e.)

Juhataja: Palun kõnelejat mitte segada, sest tema kõneae on piiratud.

A. Schulbach (töer): Raudteel ei olnud summasid selleks, et viia läbi 8-tunnilist tööpäeva, kuna pealegi komisjoni liige Johanson tõendas, et seal praegu maksab 16-tunniline tööpäev. Sellejärele võttis minister Oinas sõna ja ütles, et on kavatsus raudteel siiski 8-tunnilist tööpäeva läbi viia kiiremas korras.

Juhataja: Kõneleja, Teie kõneae on läbi.

A. Schulbach (töer): Siis ma võtan pärast sõna ja räägin lõpuni. Vahelihüüded võtsid osa minu kõneajast ära.

Juhataja: On tehtud ettepanek, koosolek lõpetada.

(H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.03 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

